

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 42.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆԻՍԻԱՐ 26, 1889

ԹԻԻ 4.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երեւ
Հանգիստ Աստուծոյ	25
Քաներ Որք Ձեռն Կրնար Գնուել	25
Ունկդիրք Աւետարանի	26
«Սմանալով Պատուական է»	27
Ոչխար Մոռցանել Շանց Օժանդակութեամբ	27
Փոստուայից Միջոցաւ Լուսանկարչութիւն	28
Թղթակցութիւնք	28
Աղբեր	30
Հանդէս Փաղաքական	31
Արժէք Դրամոց	32

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար 1 1/2, վեց ամսեայն՝ 3/4 Մեծիտիյէ, Կանխիկ, եւ հատը 30 փարա: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան վերաբերեալ համակներ պարտին ուղղուիլ ամ. Մր. Հ. Ս. Պարնըմ:

Բաժանորդագրութեան եւ քղրատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ ամ. Պատ. Տր. Ի. Ֆ. Փեթիպուն, Ամերիգան խան, Կ. պոլիս:

Ամերիգայի Միտինարաց Ընկերութեան կողմանէ
Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԻՄՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԳԻՍՏ ԱՍՏՈՒԾՄՈՎ
(Վերջին Գրութիւն)

Ձղային սաստիկ գրգռումէ տառապող անձ մը դառն կերպով կը նեղուէր քնհատութենէ: Նորա այս վիճակ այն աստիճան յառաջ գացած էր որ նոյն իսկ անկողնոյն տեսիլը սարսափ կ'ազդէր նմա, զի կը յիշեցունէր այն անքուն ժամերը զորս անցուցած էր անոր վրայ: Այս պարագային մէջ խորատ տրուեցաւ նմա որ գիշերը անկողին մտած ժամանակ, կեդրոնացունէ իւր խորհուրդներն ընդարձակ և մի և նոյն ատեն պարզ առարկայի մը վրայ — որպիսի է ուղիէանու լայնարձակ տարածութիւնը, կամ անամպ երկնաւիտարը, — որպէս զի իւր մտաց առջեւն անցնող շփոթ և վրդովիչ առարկայներ կարենան խաղաղիլ ընդարձակ և դրաւիչ մտածութեան մը հանդարտեցուցիչ ազդեցութեամբ: Թէև այդ ժամանակ այս անձ չէր կրօնասէր, սակայն իրեն այնպէս թուեցաւ թէ եթէ ամբաւ և մի և նոյն ատեն պարզ առարկայ մը ընտրուելու էր, ոչ մի ա-

ռարկայ կրնար լաւ ևս ծառայել այդ նպատակին քան նոյն ինքն Աստուծոյ գաղափարը: Վասն որոյ որոշեց փորձ մը ընել, և խորհեցաւ Նորա վրայ: Այս փորձին արդիւնքը գերազանցեց իւր բոլոր յոյսերը, Աստուծոյ վրայ խորհելով նա ինկաւ ի քուն: Ամէն գիշեր կը գիմէր այս միջոցին: Սոյն մը տաժութիւն մեծ հաճոյք կը պատճառէր նմա: այնպէս որ նա անձկանօք կը սպասէր անկողին մտնելու սովորական ժամուն, որպէս զի կարենար «նշել», որպէս ինք կ'ըսէր, «Աստուծով»: Ինչ որ նախ եղած էր միայն ֆիզիքական գործողութիւն մը՝ անզգալի կերպով տակաւ կը լինէր օրհնեալ ազդեցութիւն մը: Գիշեր ատեն իրեն հանգիստ պարգևող Աստուածը, ամբողջ օրն ևս առարկայ էր իւր խորհրդոց: Այն ժամանակ երբ նա կը պատմէր զայս դէպք սոյն տողեր գրողին, Աստուած էր նորա «բոլոր բաղձանքը ու բոլոր փրկութիւնը»: Այսպէս անքնելի են այն միջոցները զորս Աստուած կը հնարէ «որ արքայութեան իրմէ արքայութեան չմնայ»:

ԲԱՆԵՐ ՈՐՔ ՁԵՆ ԿՐԵԱՐ ԳՆՈՒՄ
«Հազար տողար կուտայի եթէ կարենայի այդպէս նուազել», ըսաւ նուազահանգէսի մը ներկայ եղողներէն մին, ճարտար երաժշտի մը նուագը լսելէ յետոյ: Սակայն տասը հազար, կամ միլիոն մը տողարով, կամ դրամի հնարութենէն ի վեր չըլարեցութեան հանուած բոլոր ոսկով հնար չէր գնել այդ ճարտարութիւն: Երաժիշտը չէր արտաքոյ կարգի նշանաւոր արուեստագէտ մը: Յիշեալ ունկնդիրը հաւանաւ կանաքար ունէր նորա չափ բնական յարմարութիւն, սակայն այն յաջողութիւնը որում նա կը բաղձար, կրնար ձեռք բերուիլ միայն ամիսներու և տարիներու տաժանելի աշխատութեամբ: Այս և ուրիշ պարագայներու մէջ դրամը ոչ այլ ինչ կրնայ ընել այլ միայն պատեհութիւն ընծայել դասեր առնելու և վարժութիւններ ընելու: Մեծ միլիոնատէր մը կար որ չէր կըր-

նար դրել ընթեռնի նամակ մը, և հազիւ կրնար դրել իւր իսկ անունը: Իւր տարիքն առնելէ վերջ, նա յօժար էր տալ հազարաւոր տողարներ, եթէ կարելի լինէր գնել գրեթե արուեստը, սակայն շուկային մէջ չէր վաճառուեր այդպիսի ապրանք: Ո՛չ թագաւորը և ո՛չ մեծատունը կրնան իրենց աստիճանով կամ դրամով ձեռք բերել գիտութիւն: Կը տարակուսինք անկեղծութեան վրայ այն անձին բաղձանաց որ կ'ըսէ թէ պատրաստ է մեծագումար ստակ տալ՝ ձեռք բերելու համար այս ինչ բանը ընելու կարողութիւնը, զոր գիւրաւ կրնայ ստանալ, եթէ միայն ունենայ յարատեւութիւն և համբերութիւն: Կան ուրիշ բաներ ևս որք չեն կրնար գնուիլ ստակով: Սէրը չկրնար գնուիլ ստակով: Կան տուններ՝ ճոխացեալ ամէն բանով որ կրնայ գնուիլ ստակով, սակայն երբեք սէր բնական չէ անդ: Դրամի համար եղած ամուսնութիւնը ամենէն ամօթալի տուրևառն է: Ոսկին կրնայ զարդարել մարմինը, սակայն բնաւ չկրնար գնել սէր: Ուրիշ բան մը ևս որ չկրնար գնուիլ է անձնական նկարագիր: Լուտերի սիրտը կը յուզուէր ի տես Պապին ներողութեանց վաճառման: Կը կարծուէր թէ մեղաց պատիժէն ազատութիւն կրնար գնուիլ ոսկիով, և քաջ միաբանը բարձրացուց իւր ձայնն այս վատթար տուրևառն դէմ: Նմանապէս խաբուսիկ էր այն կարծիք թէ մեղաւորաց պարտքերը կրնան վճարուիլ սրբոց արժանաւորութիւններով: Կ'ըսուէր թէ ի պահեստի կար արդարութեան մեծ գումար մը յորմէ ապաշխարող մեղաւորը կրնար առնուլ իրեն պէտք եղածին չափ: Սակայն մեր յառաջ բերած օրէնքը նոյնչափ բացարձակապէս ճիշդ է բարոյական աշխարհին մէջ, որչափ իմացական աշխարհին մէջ: Արդարութիւնն ևս չկրնար գնուիլ կամ վաճառուիլ, որպէս կարելի չէ գնել կամ վաճառել հմտութիւն ի մասին երաժշտութեան կամ գեղագրութեան: Արդարութիւնը բան մ'է զոր իւրաքան-

չիւր անհատի հոգի պարտի ստանալ, և զայն կրնանք ստանալ տակաւ առ տակաւ, ու միայն փորձառութեան միջոցաւ:

ՈՒՆԿՆԴԻՐՔ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ
[Խմբագրական]

Մարաշի Աստուածաբանական ճեմարանի ուսուցիչներէն Բրոֆ. Թէրզեան Թուրքերէն Աւետարանի մէջ հրատարակուելու համար մեզ զրկած է Աւետարանի Քարոզութիւն խորագրով շարք մը յօդուածներ, զորս, չնորհալուութեամբ ընդունելով, մտադիր ենք թարգմանաբար դնել Հայերէն Աւետարանի մէջ եւս: Այդ յօդուածներու հետ զուգընթացաբար կ'ուզենք ներկայել մեր խորհրդածութիւններն եւս ի մասին Աւետարանի ունկնդրաց: Ինչպէս որ առանց հիւանդի բժիշկ չկրնար ըլլալ նոյնպէս ալ առանց ունկնդրի քարոզիչ չկրնար ըլլալ: Բժշկականութեան մասին հմտութիւն ունենալով՝ անհատ մը բժիշկ չըլլար, եթէ ի կիր չարկաներ իւր գիտութիւնն հիւանդութիւններ դարմանելու համար: Նոյնպէս ալ աստուածաբանական հմտութիւն ունենալով ոչ ոք քարոզիչ կ'ըլլայ, եթէ չգործածեր իւր այդ հմտութիւն իւր ընկեր արարածոց լուսաւորութեան համար: Անտարակոյս ունկնդրաց թիւը յոյժ աւելի ստուար է քան քարոզչաց թիւը: Կարեւոր առումը մը մէջ մի ունկնդիր պարտի լինել քարոզիչ, սակայն սոյն բառը իւր անձուկ իմաստով առնուլ, եւ այնու նշանակելով միայն անոնք որք մասնաւորապէս նուիրած են իրենք զիրենք քարոզչութեան գործին, հաւանականաբար ապահով է ըսել թէ ունկնդրաց թիւը առ նուազն հարկւրապատիկն է քարոզչաց թուոյն: Ամերիկայի ժողովական Եկեղեցւոյն վերջին վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան թէ մէջ մի քարոզչի կ'իյնայ 196 եկեղեցւոյ անդամ, մինչ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն մէջ մէջ մի քարոզչի կ'իյնայ միայն իւր 63 եկեղեցւոյ անդամներ: Սակայն թէ՛ յԱմերիկա եւ թէ՛ աստ ունկնդրաց թիւը յոյժ աւելի մեծ է քան եկեղեցւոյ անդամոց թիւը: Դիւրութիւն չունինք ստուգելու թէ ինչ է Թուրքիոյ Լուսաւորչական եւ Օրթոդոքս եկեղեցեաց կղերականաց տմբող թիւը, սակայն հաւանականաբար նոցա թիւ նուազ է քան ըսվանդակ ազգին մէկ հարիւրերորդը:

Այս այսպէս լինելով, պէտք է որ մեր ըսվանդակ ուշադրութիւնը դարձունենք այն միակ անհատին վրայ որ կ'ենէ ի բեմ, այլ պէտք է խորհինք նաեւ այն 100 կանանց եւ արանց վրայ, որք կը նստին իրեւ ունկնդիր: Ինչպէս որ կան լաւ քարոզիչներ եւ յոռի քարոզիչներ, նոյնպէս ալ կան լաւ ունկնդիրներ եւ յոռի ունկնդիրներ: Եւ պաշտաման մը օգտակարութիւնը կախում ունի քարոզիչէն, որպէս նաեւ ունկնդիրներէն: Կ'ըսէք թէ Պատ. Ա. այսչափ տարիներ քարոզած է մեր եկեղեցւոյն մէջ եւ թէ նորա քարոզներն ունէ օգուտ չեն ըրած մեզ: Յաւալի է այդ, եւ սակայն մենք տրամադիր չենք դատապարտելու ձեր քարոզիչ մինչեւ որ կատարելապէս չընենք խնդիր: Դիտենք հիւանդներ, որք կը գանգատէին իրենց բժիշկներէն, եւ սակայն, երբ հարցուփորձ եղած է, խոստովանած են թէ չեն տաած բժշկին զեղերը նորա պատուիրած եղանակաւ, կամ թէ իրենց զեղ առած միջոցին կերած են կերակուրներ զորս նա արգիլած էր, եւ կամ թէ ցուրտ եւ խոնաւ օդի մէջ չըջաղայած են հակառակ նորա արգելքին: Արդ, եթէ

իրաւարար կարգուէիք բժշկի մը եւ հիւանդի միջեւ ծագած այսօրինակ վեճի մը մէջ, եւ խնդիրը քննելով տեսնէիք մեր յիշածներուն նման իրողութիւններ, պիտի դատապարտէիք բժիշկը: Չենք կարծեր: Եւ նմանապէս, որպէս զի կարենանք դիտնալ թէ յանցանքը Պատ. Ա.ինն է թէ ձերը, պարտինք դիտնալ թէ ինչ տեսակ ունկնդիրներ եղած էք: Մտադիր ենք նկարագրել ունկնդրաց մի քանի կարգեր, եւ դուք ձեզի համար կրնաք որոշել թէ ո՞ր կարգին կը վերաբերիք: Չայս դիտնալ կարեւոր է ձեզ, թէ՛ ձեր օգտին համար եւ թէ՛ որպէս զի արդարութեամբ դատէք ձեր քարոզիչը:

1. Քնացող ունկնդիրք: Ունկնդրաց այս կարգին վերաբերող ոք ընդհանրապէս կը յաջողի արթուն մնալ երգասացութեան միջոցին, աղօթքի ատեն կ'առնու խաղաղատրաստական կարճ մրափ մը, եւ ապա երբ քարոզն սկսի, հանգիստ դիրք մը կ'առնու կէս ժամ կատարեալ եւ անվրդով կերպով քնանալու համար: Եթէ կարելի է, կ'ընտրէ սեան մը մօտ գտնուող նստարան մը, որպէս զի կարենայ յենուլ այնմ, եւ այնուհետեւ քարոզիչն ինչ լեզուաւ ալ որ խօսի դոյզն տարբերութիւն կ'ընէ նորա համար: Այս քնացող ունկնդիրը կը գտնուի ամէն երկրի մէջ: Ազգականներէս մին պատմեց ինձ թէ իմ հայրենի գիւղիս եւ կեղեցւոյն մէջ կար նշանաւոր քնացող մը, որոյ գլուխը դէպ յետս կը հակէր, եւ բերանը բաց կը մնար քարոզին բնաբանը տրուելէն անմիջապէս յետոյ: Եկեղեցին ունէր վերնատուն մը, որոյ մէկ կողմը նստողները կը բաղկանային մեծաւ մասամբ տղաքներէ: Կիրակի օր մը այս տղոցմէ մին տախտակամածին վրայէն քիչ մը ցնխ քերելով, անով չինեց ոչ շատ համեղ զնդակ մը, եւ ապա զգուշութեամբ ուղղելով զայն ի նպատակակէտն, յանկարծ ձգեց զայն վարը նիւրհող ունկնդիրն բերանը: Մենք չենք ներկայացուներ այդ տղայն իրեւ տիպար մը մեր ծագկատի ընթերցողաց, եւ սակայն չենք զարմանար որ բաց բերանը մեծ փորձութիւն եղաւ նմա: Օսմանեան Կայսրութեան արեւելեան կողմը քաղաքի մը մէջ ներկայ եղանք կրօնական պաշտաման մը, յորում քարոզեց հիւր քարոզիչ մը: Քարոզչին հետ կը գտնուէր նորա որդին, որ մերթ ընդ մերթ խթելով կ'արթնցունէր քնացող ունկնդիրները: Չարմանալի չէր որ որդին կը փափաքէր որ ուշադրութիւն տրուի իւր հօր խօսքերուն: Քնացողներուն մէջ կը գտնուէր տեղւոյն ազգապետը, եւ չարածճի տղայը ոմանք մատնանիլ ըրին զնա: Բայց քարոզչին որդին համարձակեցաւ արթնցունել այսպիսի լաւ հագուած ոք, որ ակներեւ էր թէ կարեւոր անձնաւորութիւն մ'էր ժողովրդեան մէջ:

Արդ, յայտնի է թէ անձ մը որ կը քնանայ քարոզի ժամանակ, մեծ եռանդ չներշնչեր քարոզչին: Կիրակնօրեայ պաշտօնն է միակ պատեհութիւնը զոր քարոզիչն ունի խօսելու իւր հօտին անդամոց մեծ մասին, եւ նա խնամով կը պատրաստէ ինքզինք այս պաշտաման համար: Կ'ընտրէ Սուրբ Գրոց այն համարն, որ կը կարծէ թէ, լաւագոյնս կը յարմարի իւր ունկնդրաց հոգեւոր պէտքերուն: Երբ ի բեմ կ'ընէ, կը խնդրէ Աստուծմէ որ օգնէ իրեն լաւ քարոզելու, եւ ապա կը տեսնէ թէ կը ներհն նոքա՝ որոց օգտին համար աշխատած է մի քանի ժամեր: Կրնանք անձնական փորձառութեամբ վկայել թէ քնացող ունկնդիրներ տեսնել մեծ վնասութիւն կը պատճառէ քարոզչին: Լսած ենք քարոզչի մը վրայ որ տեսնելով թէ իւր ունկնդրաց

մեծ մասը կը նիւնէր, եւ մնացեալը եւս թմբեալ էին, դիտմամբ խօսեցաւ քնարեր ձայնով մը մինչեւ որ ամէն աչք փակուեցաւ, եւ ապա տակաւ առ տակաւ ցածցունելով իւր ձայն մինչեւ որ հազիւ լսելի կը լինէր այն, հանեց իւր կօշիկները եւ անձայն կերպիւ դուրս ելաւ եկեղեցիէն:

Չենք ուզեր չափազանց խստութեամբ դատապարտել եկեղեցւոյ մէջ քնացողները: Առանց քնանալու նստիլ՝ շատ անգամ դժուար է անոնց համար, որոց լուր օրերու զբաղուած մը կը պարտաւորէ զիրենք չարունակ ոտքի վրայ մնալ: Նոքա կը քնանան ոչ միայն եւ կեղեցւոյ մէջ այլ նաեւ տան մէջ, եւ իրենց ճամբորդութեանց միջոցին՝ երկաթուղւոյ կառքերու կամ շոգենաւերու մէջ: Մասնաւորապէս ամառուան մէջ երկրագործներ եւ արեղական տօթագին ճառագայթից ներքեւ աշխատող ուրիշ անձինք, իրենց զբաղմանց տեսակին բերմամբ՝ քնանալու յոյժ տրամադիր կը լինին: Վասն որոյ եթէ երբեմն քուսնը կը յաղթահարէ զանոնք, յոյժ ներողամտ գտնուելու ենք, եւ յիշելու ենք թէ արթուն մնալ՝ շատ աւելի դժուար է անոնց համար քան դաստուարաց եւ այլոց համար, որք նստողական կեանք կը վարեն եւ սովորած են աշխատիլ աւելի իրենց ուղեղներովը քան թէ իրենց ձեռքերովը: Եւ սակայն պէտք է մաքառիլ եկեղեցւոյ մէջ քնանալու այս համարիտութեան դէմ: Մեր սիրեցեալ ազգականներէն մին որ այս տկարութիւնն ունէր, սովոր էր պատուիրել իւր որդւոյն որ իւր ետեւն նստի, եւ զնդասեղով մը խթէ զինքն, եթէ քնանայ: Ոմանք իրենց հետ կ'առնուն մեխակ, կամ ուրիշ կծու համեմ մը, եւ կը վանեն իրենց քունը մերթ ընդ մերթ կտոր մը գնելով իրենց բերանը: Այս երկրին ներսերը գտնուող քաղաքներէն միոյն մէջ, սովոր էինք տեսնել եղբայրներէն ոմանք, որք յատին կը կանգնէին երբ կը զգային թէ քունանալու վրայ են: Թէեւ այս սովորութիւն ի սկզբուն մեզ տարօրինակ թուեցաւ, սակայն լաւ սովորութիւն մ'էր:

Կը խոստովանինք թէ այս քնածութիւն երբեմն պէտք է վերագրել նոյն ինքն քարոզչին: Այնչափ շատ կրկնութիւններ կ'ընէ նա, նորա ըսածները այնչափ սովորական բաներ են եւ նորա ձայնն այնչափ միօրինակ է, որ քարոզը ավիտին աղբեղութիւնը կ'ուսնայ ունկնդրաց վրայ: Երբեմն եւս քնեածութիւնն արդիւնք է ապականեալ օդին աղբեղութեան: Թող պատուհանները բացուին, եւ ունկնդիրք աւելի դիւրաւ պիտի կարենան քարոզին տալ իրենց ուշադրութիւնը: Սակայն այս պատճառներ չեն արդարացուներ եկեղեցւոյ մէջ քնանալու սովորութիւնը: Երբ Բրիտոնեայ մը կը քնանայ պաշտամանց ժամանակ, անիրաւութիւն կը գործէ իւր հոգւոյն դէմ, վասն զի կը կապտէ զայն հարկ եղած հոգեւոր սնունդէն, կը վնասեցունէ իւր քարոզիչը, առիթ կու տայ հակառակորդաց անարգանք խօսելու Տէրոջը ժողովրդեան վրայ, եւ պատշաճ յարգանք վարուած չըլլար Աստուծոյ ճշմարտութեան հետ: Կ'ըսես թէ ըստ քնանալու յանցանքը հարկ է վերագրել քարոզչին, սակայն ո՞չ ապաքէն այլք արթուն կը մնան: Եթէ նոքա շինութիւն կ'առնուն քարոզչն, ինչո՞ւ դու եւս օգտուելու չես անկէ: Եւ եթէ դուք քնացողներ, ջանաք արթնալ մնալ, ձեր քարոզիչը պիտի քաջալերուի լաւ եւս գործելու: Փորձ մը ըրէք եւ պիտի տեսնէք մեր ըսածին ճշմարտութիւնը:

(Շարունակելի)

«ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ Է»

Թէ ամուրի կեանքը սրբազոյն է քան ամուսնական կեանքը՝ մին է այն տեսութիւններէն որ փաստաբանուած եւ պանծանօք յառաջ բերուած են իբրեւ նպատակ մարդկային սեռին մեծագոյն բարւոյն։

Առաքելներէն մի քանին ամուսնացեալ էին։ Պօղոս կը պատուիրէ որ մինչեւ իսկ եպիսկոպոսոնք ամուսնանան։ Սաղայն, ի տես ժամանակին նեղութեանց, այսու հանգերձ, նա կը ճանչէր սա իրողութիւնը թէ ամուրի կեանքը ինչ ինչ պարագայներու մէջ ունի դիւրութիւններ եւ օգտակարութիւններ։ Ամենայն հաւանականութեամբ, Առաքելոյն այս վերջին թելադրութեան, որ պէս նաեւ ժամանակակից փիլիսոփայութեան աղբեցութեան, պատճառաւ էր որ Քրիստոնէական նախնի եկեղեցւոյն մէջ մուտ գտաւ սա դադարաբար թէ ամուսնութիւնը մարդուն անկման մի արդիւնքն է, եւ հետեւապէս մամանակից այդ անկման անմաքութեան, եւ թէ ամուրի կեանքը հարկաւորապէս է սրբազոյն վիճակը։ Կարթագինէի երկրորդ ժողովը (Յ. Տ. 251) առաջարկեց որպէս զի քահանայք ամուրի մնան։ Եւ էլ վերջին ժողովոյն ժամանակ — չորրորդ դարուն առաջին տասնամեակին մէջ — պատուէր տրուեցաւ եկեղեցականաց որ անշտ ապրէին իրենց կիներէն եթէ ամուսնացած էին։ Այդ ժամանակէն սկսեալ մինչեւ Գրիգոր Ե. Պապին օրերը, Պապերը կը հրատարակէին հրամանագրեր՝ ծանուցանող թէ բոլոր եկեղեցականք պարտին վարել ամուրի կեանք, եւ այս Պապը կը հրամայէր որ ոչ մի ամուսնացեալ քահանայ մինչեւ իսկ ներկայ գտնուի պատարագի արարողութեան։ Տրիտենդեան ժողովին մէջ առաջարկուեցաւ փոփոխութիւն մը ընել այս մասին, սակայն հետեւանքն այն եղաւ որ նախկին լուծը ոչ միայն նոյնը մնաց՝ այլ եւս առաւել ծանրացաւ։

Այլք աւելի յառաջ երթալով, եթէ բաց է բաց չեն հակառակիր՝ գէթ անպաստ կերպով կը խօսին ոչ միայն եկեղեցականաց՝ այլ ամէն անհատի ամուսնութեան դէմ։ Երբ այսպիսեաց կը հարցուի թէ ի՞նչ պիտի լինէր հետեւանքը եթէ բոլանդակ աշխարհն ընդունէր իրենց տեսութիւնը, եւ թէ արդեօք այնպէս կը կարծեն թէ Աստուծոյ հաճելի է որ մարդկային սեռը դադրի գոյութիւն ունենալէ ներկայ սերնդեան հետ, նոքա — ցորչափ երբեք տուած են ո եւ է պատասխան — կը թուին խոյս տալ դժուարութենէն յայտարարելով թէ ներկայ երեւոյթներէն դատելով, այնչափ շատ մարդիկ պիտի մերժեն իրենց այս գաղափարը որ մարդկային սեռին գոյութիւնը պիտի կարենայ շարունակուիլ։ Խուսափողական տկար պատասխան մ'է այս։ Եթէ իրենց տեսութիւնը ճշմարիտ եւ օգտակար է, նոքա պարտին համարձակաբար ընդունիլ եւ ջատագովել զայն անոր բոլոր հետեւանքներով։ Եւ ցորչափ նոքա չեն ըներ զայս, կըրնանք զօրաւոր կասկածներ ունենալ նոցա անկեղծութեան կամ ողջմտութեան վրայ։

Կը յիշենք միայն մէկ անձ մը որ կը ջատագովէր ընդհանրութեան համար ամուրի կեանքը անկեղծաբար եւ այրաբար։ Այդ անձն էր բարեպաշտ ձոն Քոլէթ, որ Լուտերէ քանի մը տարի առաջ Լոնտոնի Ար. Պօղոս եկեղեցւոյն դահլեյն էր, եւ որ այնչափ անկեղծ էր որ ոչ միայն իբրեւ աստուածահաճոյ կ'ընդունէր ո եւ է վարդապետութիւն ի ծաղկի, այլ նաեւ պատրաստ

էր որդեգրելու այն վարդապետութեան պետուին եւս։ Հետեւապէս 1496ին ատենները Առաջին Կոնսթանդուպոլիսի վրայ իւր յօքսփորտ արտասանած ճառերուն մէջ, իւր տեսութեան հիմ կը բռնէ նոյն թղթոյն եօթներորդ գլխոյն մէջ Պօղոսի գործածած խօսքերը, եւ կ'ըսէ թէ, քանի որ Քրիստոս եկած է, այլ եւս հարկ չկայ ամուսնական վիճակին, վասն զի կը նկատէ զամուսնութիւն իբրեւ ապագային մի օրինակ։ Ապա խիզախաբար կը յուզէ սա խնդիրը թէ ի՞նչ պիտի լինի արդիւնքը եթէ Բոլանդակ որդեգրէ ամուրի կեանքը իբրեւ վիճակ մը որ ամենէն աւելի ընդունելի է Աստուծոյ։ Զոն Քոլէթ կ'ըսէ թէ հետեւանքն այն պիտի ըլլար որ մարդկութիւնը դադրելով գոյութիւն ունենալէ իսկոյն պիտի ելնէր Աստուծոյ առջեւ եւ յաւիտեանս պիտի ապրէր։ Եւ կը կարծէ թէ չկայ մարդոց կողմէ կատարելի բան մը որ ասկէ աւելի ընդունելի ըլլայ Աստուծոյ։

Աստ, ուրեմն դէմ յանդիման կու գանք այս վարդապետութեան արդեանց հետ։ Որո՞ւն աւելի պիտի նպաստէր Աստուծոյ փառաւորման, թողու՛ր որ աշխարհ իւր մէջ դրատուած բոլոր փրկեալներով դադրի գոյութիւն ունենալէ, կամ թէ թողու՛ր որ աշխարհ շարունակէ դեռ անձանց ժամանակամիջոցներ եւս, որպէս զի Աւետարանը կարենայ կատարել իւր օրինաւոր գործը։

Առաջին ճշմարտութիւնը սա է թէ Քոլէթի տրամաբանութեան նոյն իսկ հիմը սխալ է։ Ամուսնութիւնը հաստատուեցաւ յառաջ քան Ադամի անկումը, եւ հազորդ է մարդուն նախնական վիճակին մաքրութեան։ Եթէ ամուսնութիւնը ըստ պատշաճի գործածուի, սա մին է մարդուն անկումէն յառաջ եկած չարիքները դարմանելու լաւագոյն միջոցներէն։ Ընտանեկան բարեպաշտութիւնը գերազանց է քան ամուսնաց կրօնասիրութիւնը։ Աստուած ընտանեաց մէջ կը դնէ ամուրին՝ շնորհաց միջոցով մը օտարու համար զնա։ Ով որ բարեպաշտ կին մը կը գտնէ, բարի բաղդ մը կը գտնէ, եւ Տէրովմէ շնորհք կը ստանայ։ Աստուծոյ Հոգին բացայայտ կերպով կ'ըսէ թէ ամուսնանալէն արդիւնքով վարդապետութիւնը մոլորեցուցիչ ոգիներէ կը բղխի եւ է դիւաց ուսմունք մը։ Երբ այդ, կին եւ զաւակունք միասին սիրալիր կերպով կ'ապրին ի Տէր, չկայ աւելի ճշմարտապէս երկնային տեսարան մը քան այն որ կը ներկայէ Սիօնի հետամուտ այսպիսի ընտանիք մը։

Ազնուասիրտն եւ ուղղամիտն Քոլէթ թեւեւս արդէն լսած է երկնից մէջ աթոռին շուրջը գտնուող հրեշտակաց օրհնաբանութիւնը որուն հետ պիտի խառնուին, մինչ երկրիս վրայ դարերը կ'անցնին, գովաբանութիւնքն բիւրք բիւրոց եւ հազաք հազարաց այն մեծ բաղմութեան զորս մարդ չկրնար համբել, եւ որք բոլոր աղբերէն ու ցեղերէն եւ ժողովուրդներէն ու լեզուներէն խմրուած լինելով, պիտի աղաղակեն մեծաձայն, «Փրկութիւնը մեր Աստուծոյ՝ ու Գառնուկին»։ Եւ որք պիտի չկրնային օրհնաբանական այսպիսի աղաղակ մը բարձրացունել, եթէ աշխարհ փրկուած, եւ իւր վախճանին հասած լինէր Քոլէթի ցուցած կերպովը։

ՈՁԽԱՐ ՍՆՈՒՑԱՆԵԼ ՇԱՆՑ
ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Սկովտիոյ Լեոնադաւառք շատ ընդարձակ են, եւ անոնց մէջ ոչխարաց հազարաւոր հօ-

տեր կ'արածին երկար ատեն դարնան եւ ամարան ամոց մէջ, եւ աշխարհին կը մատակարարեն ամբաւ քանակութեամբ աղանդոյն բուրգ։ Շատ նկատմամբ այն երկիրը մասնաւոր յարմարութիւն մը ունի ոչ խար մնուցանելու գործին։

Լեոնադաւառք անուանով ճանչցուած գրեթէ ամբողջ այն երկիրը ունի շատ խոր հովիտներ, եւ անոր մէջ մտած են ծովու երկայն բազուկներ։ Երկրին մակերեսը խորտուրտ է, եւ ժայռերը անհամար սարեր ունին որ անհարթ եւ առապար կ'ընեն զայն։ Այս բլուրները եւ լեռները ծածկուած են խոշոր եւ բարձր դալարեօք, որ հետզհետէ կ'ըլլան փափուկ եւ ցած, եւ աղուամաղի կերպարան կ'առնուն քանի որ դէպ ի հարաւ երթաս։ Լեոնային ընդարձակ երկիրներ բոլորովին ծածկուած են վայրի կընիւններով եւ խոտերով, որ գրեթէ Արեւադարձի երկիրներու դալարեաց պէս առատութեամբ կ'աճին բլրոց կողերուն վրայ եւ հովտաց մէջ, եւ երբեմն մղոններով տեղեր կը տարածուին ամէն կողմ ուր մարդկային բնակութեան հետք անգամ չգտնուիր։

Այս ամբաւ տարածութիւն ունեցող արօտավայրները շատ անգամ կը վարձուին Սկովտիոյ հարաւակողմը բնակող երկրագործներէ, որք ժամանակ ժամանակ միայն կ'այցելեն լեոնադաւառք մէջ գտնուող իրենց այն արօտները։ Անոնց հօտերը յանձնուած են վերակացուներու որոց պարտքն է շարունակ հսկել անոնց վրայ եւ իրենց հարուստ տէրերուն տալ տեղեկութիւն խաշանց վըրայ՝ որոշեալ այս ինչ ժամանակները։

Դժուարին է ոչխարաց հօտեր մնուցանելու գործն այս վայրի եւ փոթորկաց յաճախ ենթակայ գաւառաց մէջ։ Եւ շատ արթնութեան, աշխոյժի եւ քաջութեան պէտք ունին հովիւները որպէս զի կարող ըլլան հսկել իրենց խնամոց յանձնուած ոչխարոց անթիւ խումբերուն վրայ։ Սկովտիոյ Լեոնադաւառք մէջ շատ յաճախ տեղի կ'ունենան ձեան սաստիկ փոթորիկներ որ կը փչեն առանց յառաջմէ նշան մը տեսնուելու։ Եւ հարկ է ոչխարները վարել ապահով տեղ մը դեռ փոթորկայոյդ ձիւնը զանոնք չթաղած ցուրտ գերեզմանի մը մէջ։

Անկարելի պիտի ըլլար կատարել այս դժուարին գործը շատ պարագայից մէջ մինչեւ իսկ մասամբ մը՝ եթէ չըլլային հովուաց հաւատարիմ շուները, որք կը ծառայեն իրենց տեսարց՝ անխոնջ նախանձաւորութեամբ, եւ բնաւ չեն դադարիր որ եւ իցէ պարտականութիւն կատարելէ մինչեւ որ իրենք չընկճին յոգնութենէ։

Սկովտիացւոց տեսակ մը շուներ որ կը կոչուի Քոլի, կը վերաբերի դայլի տեսակէ շան ցեղի մը, եւ վայրի գայլոց նման շատ զարմանալի կերպով մտացի է։ Դիւրաւ կը վարժուի ոչխարոց հսկողութեան, եւ տիրողը արտասանած մէկ բառը բաւական է որ այս ոչխարի շանց մին մէկ տեղույ մէջ բերէ հաւաքէ մղոններով հեռի աստ եւ անդ ցրուած հօտը։

Առանց այս ուշիմ կենդանեաց օժանդակութեան գրեթէ անպիտան պիտի ըլլային Սկովտիոյ Լեոնադաւառքները ի մասին ոչխարաբուծութեան։ Հովիւք պիտի չկրնային հաւաքել իրենց հօտերը ժամանակին՝ զանոնք պատսպարելու համար երբ մօտ է փոթորիկը, եթէ չըլլային հովուի շուները, որք շուտ մը կը գտնեն հօտէն հեռացած ոչխարները եւ ետ կը վարեն զանոնք դէպ ի փառախը։ Հատորներ կրնան լեցուիլ այն շանց

զարմանալի քաջութեան եւ ուշիմութեան մասին արժանահաւատ պատմութիւններով:

Լեռանց վրայ սաստիկ փոթորկալից գիշեր մը ոչխարաց մեծ հօտ մը ցրուեցաւ սաստիկ ձեան փոթորիկ մը ելլելուն պատճառաւ: Եւ մինչ հովիւը իւր հաւատարիմ շան օգնութեամբ ոչխարաց մէկ մասը կը բերէր փարախ, միւս ահաբեկեալ մասը հեռին կը թափառէր բլուրներուն մէջերը: Ձիւնը կ'իջնէր մեծ քանակութեամբ, եւ քիչ ժամանակի մէջ ծածկեց երկիրը երկու ոտք թանձր սպիտակ վերարկուով: Բայց հովուին շունը հակառակ այս իրողութեան շարունակեց ընել իւր խուզարկութիւնը բոլոր այն գիշերը, եւ չդարձաւ իւր տիրոջ քով մինչեւ առաւօտ: Առաւօտուն երբ դարձաւ, բոլորովին յոգնած էր իւր յուսահատական աշխատութիւններովը: Բայց կը ցուցնէր իւր կերպերով թէ լուր մը ունէր հաղորդել իւր տիրոջ: Տաքուկ նախաձայն մը տրուեցաւ խեղճ կենդանիին, եւ յետոյ հովիւը պատրաստուեցաւ ճամբայ ելլել շանը հետ մոլորած ոչխարները փնտռելու:

Երկար ժամանակ խոր ձեան մէջէն քալելէ ետքը՝ շունը խնկոյն կեցաւ փոքր ձորի մը մէջ, ուր ձիւնը հաւաքուած էր բոլոր գիշերը: Վայրկեան մը իւր տիրոջ երեսը նայելէն ետքը սկսաւ ձիւնները վեր վեր նետել իւր առջեւի թաթերով՝ միանգամայն հաշկու մասնաւոր ձայներ հանելով: Հովիւը իսկզբան չհասկցաւ թէ շունն ինչ հասկցունել կ'ուզէր: Բայց յետոյ խելքը վրան դալով խորհեցաւ թէ գուցէ ոչխարները թաղուած էին հոն ուր կը կենար շունը, եւ նա կը ջանար զայս հասկցունել անոր:

Քանի մը վայրկեան աշխատելով տեսաւ որ ոչխար մը հանդարտ պառկած էր գետինը իւր վրայ ունենալով ձիւնէ վերարկու մը: Քիչ մը աւելի քննութենէ ետքը հասկցաւ որ այն բոլոր ձորը լեցուն էր իւր ոչխարներով, որ նախընթաց գիշերն ապաստանած էին այն խորշին մէջ, եւ ուր թաղուած էին քանի մը ոտք խոր ձեան ներքեւ: Փոթորիկը շատ ցուրտ էր, եւ ուստի երկիւղ չկար որ ոչխարները ցուրտէն մեռած ըլլային: Թէպէտ անոնք փայտի պէս պինդ եւ անշարժ էին եւ անկենդան կ'երեւէին: Տաքուկ օդը հանուելէ քիչ ետքը անոնք ցուցին կենդանութեան նշաններ, եւ երկրորդ գիշերը վրայ չհասած, կորսուած ոչխարներուն մեծագոյն մասը տարուեցան տուն եւ զրուեցան ապահով տեղ:

(Մանգեալն յաջորդ խոսով)

ՓՈՍՈՒՌԱՅԻՑ ՄԻՋՈՑԱԻ
ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
(Հ. Ս. Հովի)

Կան փոստուաններ (ալիւտ փոստեր) որ ունին մասնաւոր կազմած մը որով կարող կ'ըլլան թաւալգոր շարժումներ ընել երբ կը դուրսին կոնակի վրայ, ուստի կը կոչուին փոստաւոր փոստաւոր կամ զսպանակաւոր գեղուն: Ասոնք զսպանակի նման օդը նետուելէ ետքը իրենց սրունից վրայ դարձեալ կանգնելու կարողութիւն ունին:

Այս տեսակներէն ոմանք լոյս կու տան մթան մէջ, Հարկ չկայ փոստաւորին վրայ մասնաւոր նկարագրութեան, քանզի քաջաձանօթ է այն: Բայց անոր կարողութիւնը տկար են բազմատեսակ այն միջատաց հետ որ կը կոչուին «լապտերաձանճ» կամ քիւլ-քիւլ, եւ կը գտնուին Բուպա, Պրազիլ եւ Մէքսիքոյ Մ. Միլիթ յոյժ արտակարգ պատմութիւններ կ'ընէ մութ հարաւային անտառ:

Ուայ ծառերէն կախուող այս բնական լապտերայ վրայ, Կ'ըսէ թէ Սպանիական վաշտ մը զօրքեր որ նաւէն դուրս ելլելու կը պատրաստուէին, արգելուեցան իրենց նպատակն ի դործ դնելէ, լուցկի կարծելով լապտերաձանճները, զորս բնիկ զինուորք իբր թէ պիտի գործածէին իրենց հրացանները կրակելու համար: Կ'ըսէ նաեւ թէ գիշերը ճամբորդողներ սովոր են ժողովել այս լուսատու գեղունները մացառներէն, եւ դնել զանոնք իրենց կօշկաց վրայ, որպէս զի տեսնեն իրենց ճամբան եւ փախցունեն պահուրտած օձերը: Առաւօտուն խնամով դարձեալ կը դնեն միջատները ուրիշ մացառներու վրայ, այնպէս որ իրենցմէ ետքը ուղեւորող առանձին ճանապարհորդ մը օգուտ քաղէ անկէ եթէ ունենայ պէտք: Կ'ըսուի թէ Մէքսիքոյի տիկնայք եւ օրիորդք իրենց մագերուն մէջ կը շարեն զանոնք իբրեւ գոհարներ, լարի վրայ առնով կը փաթթեն իրենց մէջքը, կամ բեհեզայ տոպրակներու մէջ բանտելով՝ կ'իրթ ճաշակաւ կը դնեն իրենց հանդերձներուն մէջերը ուրկէ կը փայլին կամ հաստատ լոյս մը կ'արձակեն իրենց ունեցած վիճակին համեմատ:

Այս լուսատու միջատներէն ողջ օրինակ մը մօտերս ներկայացաւ Պրիմիորթի գիտնական ընկերութեան, որոյ տեսուչը, Մր. Ֆ. Ս. Սմիթ, հաճեցաւ թոյլ տալ ինձ եւ այլոց փորձեր ընել անով: Անոր երկայնութիւնն է իբր մէկ ու կէս մատնաչափ, եւ ընդհանուր գոյնը մութ թուի է: Կուրծքին երկու կողմը կան ձուածեւ կէտեր աչաց նման՝ բայց չեն աչք: Մթան մէջ այս ձուածեւ կէտերը այնպիսի զօրաւոր կանաչ լոյս կ'արձակեն որ կը թուին նման զոյգ մը՝ փոքրիկ ելեկտրական ճրագներու իրենց կատարեալ բոցափայլութեամբ: Միջատը լոյս կ'արձակէ նաեւ փորին հատուածներուն մէջտեղներէն: Եթէ ժամացուցի երեսը դուրս, գիշեր ատեն անոր լուսով հնար է տեսնել թէ ժամը քանին է: Բաւական զօրութիւն ունի լուսաւորելու տպագրեալ փոքրիկ երես մը, այնպէս որ յստակ կերպով կարելի ըլլայ կարգալ զայն: Կը թուի թէ լուսոյն ցոլացումը մասամբ իմն անոր կամքէն կախեալ է: Եթէ կազի մը ծորակը շուտ շուտ մօտեցուի անոր եւ հեռացուի, միջատը ինք եւս կը թուի թէ կը ջանայ մրցիլ կամ նախանձու շարժուելով եւ կամ ուրիշ պատճառաւ մը:

Մր. Սմիթ փափաքելով տեսնել թէ ինչ օգուտ կրնայ ընծայել այս փոստաւորական նոր լոյսը լուսանկարչութեան արհեստին, թելադրեց լուսանկարչի մը թէ արդեօք հնար չէ՞ մանր առարկաներու պատկերներ հանել այս միջոցաւ: Յօդուածագրոյս եւ այլոց ներկայութեան կատարուած փորձերը սքանչելի կերպով յաջողեցան: Հուսկ յետոյ իմ խնդրանքս եւ մասնաւորապէս լուսաբանելու համար այս խնդիրը, պատկերահանը հանեց ընտանեկան խմբոյ մը լուսանկար պատկերը: Լուսատու միջատը մատերով բռնուեցաւ օրինակելի պատկերէն մէկ մատնաչափ հեռի, այնպիսի գիրքով որ լուսոյն ճառագայթներն իննան գագաթնահայեաց ուղղութեամբ՝ հակադարձ պատկերին վրայ: Միջատէն արձակեալ լոյսը ցոլացուեցաւ երեսուն երկվայրկեան: Անկէ ետքի գործողութիւնները կատարուեցան ըստ սովորականին: Լուսանկարիչը կը կարծէ թէ հնար է նոյն իսկ միջատին լուսանկարը հանել բուն իւր լուսով, բայց այս տակաւին չէ գործադրուած: Սակայն ինչ որ արդէն ըրած է վերոյիշեալ լուսանկարիչը, ստուգել մեծ նորութիւն է լուսանկարչութեան արհեստին մէջ:

Սանկարչութեան արհեստին մէջ:

Կրնանք յաւելուլ հոս թէ յիշեալ միջատը իւր բնագաւառին մէջ ի Բուպա՝ շաքարի եւ զէգով կ'ապրի, եւ իւր որդի վիճակին մէջ շատ չարիք կը գործէ Այրեցած Գօտուոյն դանաղան տեսակ բոյսերու արմատներն ուտելով: Կը թուի թէ կը գիրանայ իւր հիւսիսային գերութեան մէջ: Երբ ժողով կ'ուտէ իրեն մատուցուած կերակուրը, եւ անտարուշ կը մասնակցի իւր միջոցաւ կատարուած գիտնական փորձերուն:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՅՐ ԲՆԱԿԱՆ ԻՍՍՏԱՍԽՐՈՒԹԵԱՆ
(Ծառ. «Աւետիք»-ի 3 թիւէն)

Բնական երեւոյթներէն բազմաց պատճառը բացայայտ չլինելով, գիտունք ի հարկէն ստիպեալ, կ'ապաւինին վարկածի կամ վարկադրութեան (hypothesis), որ ոչ այլ ինչ է բայց եթէ ենթադրել կամ կարծել թէ այս ինչ երեւոյթ յառաջ կու գայ այն ինչ պատճառէ՝ այս ինչ եղանակաւ: Նոքա այսու կ'ուսենան ի ձեռին ուղեցոյց առաջնորդ մը կատարելու զանազան փորձեր ու գիտողութիւններ, եւ կու տան անբացատրելի երեւութից գէթ հաւանական մեկնութիւն մը: Երբ վարկած մը գոհացուցիչ կերպիւ իրացածն է երեւոյթները կը մեկնէ եւ առանց երբեք բացատրութեան կը յարմարի անոնցմէ աւանդուն, յայնժամ կը լինի բնական անյղի ճշմարտութիւն մը: Օրինակի աղագաւ, Յըրանքիին վարկադրութիւն թէ շանթի բնութիւնն ունի է երկտրականութեան բնութեան հետ՝ անցաւ ի կարգ բնական եւ զգալի ճշմարտութեան, սա մակածութեամբ թէ մինչդեռ շանթի երկտրականութեան վրայ տեսնուած տառնեւերք առանձնայատկութիւններէն տառնեւերկութեան կը ցուցնէ յինքեան, տալով լոյս եւ ունենալով ծամածուռ ուղղութիւն, արագ շարժում, երկտրական լուսոյ դոյնը, ծծմբային հոտ, այլովքն հանդերձ, ապա ուրեմն ըստ ամենայն հաւանականութեան, շանթը ունենալու է երեքտասաներորդ յատկանիշ մ'ալ, այսինքն նման երկտրականութեան՝ հակամիտութիւն մը ունենալու է քաջուելու դէպ ի մարմնոց այն մասը, որ ցցուեալ կամ սրածայր է: Փորձելու համար զայս, հանձարեղ Ամերիկացին չինեց թուրքիկ մը, զոր ծածկեց վատ հաղորդիչ մետաքսեայ թաշկինակով մը եւ որոյ վրայ հաստատեց լաւ հաղորդիչ սրածայր մետաղաթիւ մը, միտցեալ կանեփեայ առասանի մը հետ: Յետ այնորիկ, երբ վաղակ եւ որոտում մօտալուտ էին, թողուց զթուրքիկ: Առասանի վարի ծայրին կապուած էր բանալի մը, որոյ կցուած էր մետաքսեայ թելի մը մի ծայրը, միւս ծայրն ալ գետինը ցցի մը վրայ հաստատուելով: Այսպէս թուրքիկն էր այժմ կղզիացեալ վիճակի մէջ, եւ Յըրանքիին մեծ մտահոգութեամբ բաւական ժամանակ կը սպասէր արդեօնց: Վերջապէս կանեփեայ պարանին վրայ ի յայտ գալ սկսան երկտրականութեան նշաններ, եւ Յըրանքիին ձեռքը բանալոյն դպցունելով՝ ընդունեց երկտրական կայծ մը, որ միանգամ ընդ միշտ անհերքելի կերպիւ ապացուցուց թէ շանթ եւ երկտրականութիւնն ունի են: Արդ՝ գանք վարկածին Նեւտոնեան ձգողութեան: Խնձորին անկումն առաջնորդեց գնեւտոն, յայնժամ քանեւէնորս տարեկան երիտասարդ մը, այս նոր եւ չքնաղ, բայց գուցէ յաջ իրեն ժամանակակից ծանծաղամտաց՝ ծաղրելի մտա-

ծնութեան թէ արդեօք չկրնա՞ր ըլլալ որ այն տարօրինակ զօրութիւն որ կը պատճառէ, մինչեւ իսկ երբ ելլենք ի գագաթ բարձրագոյն լեռանց, անկումն մարմնոց յերկիր, հեռագոյնս տարածի ի դատարկութեան: Արդեօք այս նոյն զօրութիւն մինչեւ ի լուսին չը հասնիր: Ահա սաղմնային վիճակ հռչակաւոր գիւտի մը: Ահա քան զամենայն սերմանիս փոքր հատ մի մանանկոյ, որ հանդերձնալ էր այն աստիճան ուռճանալ, մինչեւ իւր ճիւղերը ընդ տիեզերս ծաւալելու չափ վիթխարի ծառ մը դառնալ, յորոյ ոստս ոչ թէ թռչունք այլ աստեղք երկնից հանգչին: Նեւտոնի միտքը գրաւող վերոյիշեալ խորահանճար մակարեութեան փիլիսոփայութիւնն ըմբռնել կարենալու համար, հարկ է սակաւ ինչ հասու լինել շարժման օրինաց:

Բնագիտութիւն մեզ կ'ուսուցանէ թէ մարմին մը որ միանգամ շարժման մէջ դրուած է, եթէ արտաքին զօրութեան մը ազդեցութիւն չկրէ, յաւիտեանս պիտի շարժի ուղիղ գծով եւ անփոփոխ արագութեամբ: Քարշողութեան, շփման եւ օդոյ ընդդիմութեան պատճառաւ այս օրէնքը թէեւ փորձով չէ կարելի ապացուցանել եւ թէեւ չթուիր թէ շարժման վիճակն այնչափ բնական է մարմնոյ մը, որչափ դադարման վիճակը, սակայն եւ այնպէս փոքր ինչ նկատառութիւն քանի մը երեւութից՝ պիտի ցուցնէ թէ այս ալ է բնական ճշմարտութիւն մը: Օրինակ. գնդակ մը գետնի վրայ եթէ դրուենք, շուտ կանգ պիտի առնու, բայց եթէ նոյն թափով դրուենք զայն տախտակամածի մը վրայ, նուազ չփութ լինելով, աւելի երկար պիտի թաւալի, ու եւս աւելի երկար՝ եթէ դրուենք ողորկ սառի վրայ: Եւ դարձեալ, օդահանի ընդունարանի մը ներքեւ հաստատուած ճօճանակ մը այնչափ երկար պիտի ճօճէ որչափ շատ անգալտացուենք օդն: Ամենալաւ դատարկութեան մէջ, զոր երբեք կրնամք յառաջ բերել հակառակ օդոյ առաձգականութեան, ճօճանակ մը կը ճօճէ 24 ժամ: Ուրեմն կըրնանք բանաւորապէս հետեւեալ, թէպէտեւ չենք կրնար քաջել, թէ շարժման մէջ եղող մարմին մը, ի բացակայութեան իրեն վրայ ազդող արտաքին զօրութեան մը, պիտի շարժի յաւիտեանս: Արդ, ի միջազայրի միջնդեռ չիք չփութ եւ օդոյ ընդդիմութիւն, մոլորակներ չեն կորսնցուցներ ամենափոքր մաս մը իսկ իրենց սկզբնական արագութենէն, զոր ընդունեցին յարորչագործ Ձեռաց ի սկզբնականդ: Սակայն նոքա պէտք էր ուղիղ եւ ոչ թէ կոր գծով շարժէին: Ինչ զօրութիւն է այն որ կը պատճառէ այս կորութիւն: Ճիշդ մոլորակաց նման կը շարժի եւ լուսին: Նեւտոն, չնորհիւ Գալիլէոսի, գիտէր թէ երկրի մակերեսին վրայ բարձրութենէ մը ի վայր ձգուած քար մը առաջին մանրերկրորդի մէջ կ'իյնայ 16 ոտք կամ աւելի շիտակ, 193 մասնաչափ, երկրորդին մէջ՝ 48 ոտք, երրորդին մէջ՝ 80 ոտք, չորրորդին մէջ՝ 142 ոտք, եւ որ ի կարգին, ու քաջ ուսումնասիրած էր հետեւեալ երեք հռչակաւոր օրէնքները, զորս անուանին Քէփլըր գտած էր իբրեւ բնական իրողութիւնս ի բնութեան, առանց վերահասու լինելու նոցա փիլիսոփայութեան: Ա. Մոլորակը կը շարժին ձուածեւ ոլորտի մը վրայ, զարեգակն իրենց երկու վառարաններէն միոյն մէջ ունենալով: Բ. Մոլորակը շուրջ զարեգակամբ իրենց ուղւոյն տարբեր մասանց վրայ, անհաւասար արագութեամբ կ'ընթանան: Գ. Քառակուսիք ժամանակաց, որոց մէջ մոլորակը չըլան առնուէր զարեգակամբ, համեմատական են խորանարդից իւր-

եանց միջին հեռաւորութեանց արեգակէն: Այս օրէնքներու ուսումնասիրութեամբ եզրակացունելէ զինի թէ զօրութիւն, որ կը խտորցունէ զլուսին իր շաղէն, կ'ուղղուի դէպ յերկիր, խորհեցաւ թէ արդեօք այս զօրութիւնն է որ կը քաշէ քար մը դէպ ի կեդրոն երկրիս, եւ ենթադրեց թէ նման լուսոյ անոր ուժգնութիւնը կը նուազի հեռաւորութեան քառակուսոյն համեմատ, այն է՝ եթէ հեռաւորութիւնը կրկնապատկի, այն անձանթ զօրութեան ուժգնութիւնն պիտի նուազի չորս անգամ եւ եթէ եռապատկի՝ ինն անգամ: Չոր օրինակ. կեդրոնէն 4,000 մղոն հեռու, երկրիս մակերեսի վրայ, 16 քաջ կշռող կամ 1 մանրերկրորդի մէջ 16 ոտք ինկող մարմին մը մակերեսէն 12,000 մղոն (16,000 մղոն կեդրոնէն) հեռաւորութեան մէջ պիտի կշռէր կամ առաջին մանրերկրորդի մէջ պիտի իյնար (16,000)²:(4,000)² = 16:1 թաշ կամ 1 ոտք: Հեռաւորութիւնը կը հաշուենք կեդրոնէն, այնու զի մարմնոյ մը ծանրութիւն ոչ թէ մակերեսին, այլ կեդրոնին վրայ է գրոյ, ինչու որ հոն քարշողութիւն հաւասար է աւելն ուղղութեամբ: Այնպէս որ եթէ կարելի լինէր երկրիս կեդրոնէն անցնող տրամագծային սնամէջ փապար մը բանալ, այս անդրեւդախոր վիին մէջ ձգուած գնտակ մը յետ ժամանելոյ ի կեդրոն, իւր անգործութեան (inertia) պատճառաւ անկէ պիտի անցնէր եւ ապա յետոյ դառնալով՝ դարձեալ անոր վրայէն պիտի անցնէր եւ այսպէս կարգ մը ճօճումներ կատարելէ վերջ, հուսկ ուրեմն կանգ պիտի առնուր կեդրոնը պարագլութեան մէջ:

(Շարունակելի)

Վան

ՆՇԱՆ ԳԱՐԱՍԵՑԵՐՆԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՔԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

(Թորոքեղէն լարժմանամբ)

Մովսիսական տնտեսութիւնը բազում եւ բազմապիսի ծէսեր եւ արարողութիւններ ունի, բայց Նոր Կտակարանին մէջ ծէս կամ արարողութիւն կոչուելու արժանի երեք պարզ բաներ միայն կը գտնուին. որ են, Աւետարանին արդարութիւնը, Մկրտութիւնը եւ Տէրութեան Ընթացիկ Հաղորդութիւնը: Ասոնց մէջ ըստ կարգի եւ ըստ կարեւորութեան առաջինն է Աւետարանին արդարութիւնը: Այս կարեւոր խնդրոյն վրայ պիտի խօսինք քանի մը հարցմանց եւ պատասխաններու ձեւով:

Ա. Ի՞նչ է Աւետարանին արդարութիւնը: Աւետարան բառը որ Հայերէն լեզուին մէջ «աւետ» կամ «աւետիք» բառէն շինուած է, բնադրին մէջ կը նշանակէ հեղեղ-լիւն, որ կերելի մարդուս դէմքին վրայ երբ ընդունելով բարի լուրեր՝ կը զգածուի եւ կը զուարթանայ, եւ անոր ընդհանուր նշանակութիւնն է ըստ Կեսէնիյոսի, բարի լուր, ուրախարար լուր: Թէ՛յլլրի նոր բառարանին մէջ Աւետարան բառին ի նոր Կտակարանի մասնաւոր կիրառութիւնը կը ցուցուի այսպէս. Աւետարան (Յուն. էվանգելիոն) (ա) է բարի լուրը Աստուծոյ թագաւորութեան որ շուտով պիտի հաստատուէր, եւ Յիսուս Քրիստոսի՝ որ այս թագաւորութեան հիմնադիրն է: Մարկ. Ա. 15, Լ. 35, Ժ. 9, Ժ. 2. 15, Մատթ. Ի. 2. 13, Դ. 23, Թ. 35, եւն. Քրիստոսի մահուանէն ետքը Աւետարան բառը գործածուած է նաեւ նշանակելով Յիսուս Քրիստոսի վերաբերեալ բաները. զոր օրինակ, Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ մարդոց փրկութիւնն ձեռք բերելու համար Նորա խաչին վրայ չարչարուելը, բայց նաեւ ի մեռելոց յաւրութեամբ: Աստուծոյ աջակողմը բարձրա-

նալը. բաց յայտնէ Աստուծոյ թագաւորութիւնը կատարելու համար անկէ վերստին գալուստը քարոզելու գործը: Կամ, աւելի համառօտ խօսելով՝ Աւետարան է յայտարարութիւն բարի եւ ուրախարար լուր, թէ ի ձեռն Քրիստոսի փրկութիւնն պատրաստուած է մեղաւորաց համար, եւ թէ ի Քրիստոս յայտնուած եւ երաշխաւորուած է Աստուծոյ շնորհը: Գործ. Ժ. 7, Հռովմ. Ա. 16, Բ. Կոր. Դ. 15, Գաղ. Բ. 2, Եփես. Գ. 5, Փիլիպ. Ա. 7, 27, եւն. (բ) Աւետարան կը կոչուի Յիսուսի խօսքերուն, գործերուն եւ մահուան պատմութիւնը, վասն զի անոր Մեսիան լինելը կ'ապացուցուի նորա խօսքերով, գործերով եւ մահուամբ: Թերեւս սոյն նշանակութիւնն ունի Մարկ. Ա. 1 համարին «Աւետարան» բառը: Բայց յիշեալ համարին նշանակութիւնը կրնայ ըլլալ նաեւ սա. Յիսուս Քրիստոսի վերաբերեալ աւետարար լուրերը մարգարէից գրածին համեմատ սկսան քարոզուիլ Յովաննու Մկրտչի ձեռքով: Ի վերջոյ, Աւետարան անունը տրուած է բարի եւ ուրախարար լուրեր պարունակող պատմութեան մը:

Թէպէտ կրնայ հասկցուիլ ի վեր անդ ըսուածներէն թէ ինչ է Աւետարան արդեւ, պատշաճ է քիչ մը բացատրել այս բառն եւս: Քրիստոս կը նշանակէ խրատ, յորդոր, եւ է Հայերէն ձեռք բռնող Յունարէն բառին: Նախանկան նշանակութիւնն է հրէշ, աղաւթ, բռնի յայտն պատաշ, հանգի: Երբ Աւետարանին համար կը գործածուի այս բառը, կու տայ հետագայ նշանակութիւնները. Յայնչեւ թէ Հին Կտակարանը կատարուած է Քրիստոսի վրայ. «Աւետարան» Աստուծոյ խօսքը եւ ճամբան. «Աւետ» խաչեցեալ Յիսուսը, Աստուծոյ թագաւորութեան տարածուելը, եւ թէ մարդոց փրկութիւնը Աստուծոյ բարի կամեցողութեամբն է տնօրինուած. խօսել Տէրոջը խօսքը, Քրիստոսի խորհուրդը, Հոգւոյն Սըրբոյ վարդապետութիւնը, եւ ողջամիտ վարդապետութիւնները, ապացուցանել Սուրբ Գիրքերէն թէ Յիսուսը Քրիստոսն է, նաեւ յորդորել եւ հրահանգ պալ արդարութեան եւ հանդերձեալ դատաստանի մասին. յայտարարել Աստուծոյ խօսքը, եւ թողութիւն մեղաց, եւ ի վերջոյ՝ հապաքել եկեղեցին եւ աշակերտները:

(Շարունակելի)

Ս. ԹԵՐԱՍԱՆ

ՀԱՆԴԵՍ

ՊԱՐՏԻՋԱԿԻ ԵՐԻՏ. ՔՐԻՍՏ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ներկայ ամսոյ Յին, Բարձր. Վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ, Երիտ. Քրիստ. Ընկերութեան մի հանդէս, ի նպատակ Ընկերութեան բարենպաստակ ձեռնարկաց եւ գործառնութեանց: Հանդիսավայրն որ զարդարեալ էր կիրթ ճաշակաւ եւ վայելչապէս, խոնկալ էր մի հոծ երկսեռ բազմութեամբ: Ներկայից մէջ կը նշմարուէին գիւղիս պաշտօնեայնեան եւ երեւելիներէն ոմանք:

Հանդէսն սկսաւ տեղւոյս բարեջան երիցուն, Արժ. Պատ. Ս. Մանչէկեանի, աղօթիւք, յետ որոյ սկսան ըլլալ ատենախօսութիւնք, հրահանգիչ եւ հետաքրքրաշարժ տրամախօսութիւնք, եւ ճառախօսութիւնք, որը կ'ընդմիջուէին քաղցրալուր երգերով եւ գրաւիչ նուագներով: Հանդէսն որ տեւեց իբր երեք ժամ, փակեցաւ Ընկերութեան Մեծ. Նախագահին շնորհակալեաց յայտարար բանիւք: Մեծ բերկրանք է մեզ ըսել թէ Ընկերութիւնն հասած է իւր նպատակին, ընդունելով շուրջ չորս ոսկւոյ մի գումար իբր հասոյթ սոյն հանդէսին:

Պարտ անհրաժեշտ համարիմք յայտնել հրապարակաւ մեր խորին շնորհակալիքն առ Արժ. Տնօրէնն Բարձր. Վարժարանի, որ հաճեցաւ, ըստ իւր սովորական բարեարտութեան, մեր տրամադրութեան տակ դնել դպրոցի սրահն Զեմը մօռանար նաեւ յայտնել մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնն նոյն վարժարանի նուազածուաց խումբին ազնիւ անդամոց որք, ընդ առաջնորդութեամբ Մեծ. Յ. Էֆ. Սարրաֆեանի, բարեհաճեցան իրենց ճարտարահիւս նուագներովն յաւելուլ հանդիսին փայլն ու շուքն:

Ո՞ր տայր թէ ամէն սոյնօրինակ ընկերութիւնք յառաջդիմէին ու զարգանային եւ ըլլային մեծամեծ օրհնութիւններ:

Պարտիզակ ԵԱԿՈԲ Թ. ԳՈՆՏԱՅԵԱՆ
2/14 Յունիս. 1889

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արժանապատիւ Խմբագիր.

Աւետարանի 49 թուոյն մէջ «Ինչո՞ւ Գրեց» խորագրով մի նամակ՝ ի մէջ այլոց, Սերաստիոյ նկատմամբ խօսելով՝ այնպէս իմն կը ցուցունէր իւր թէ Բողոքականք սերմանած են ի Սերաստիա ճամարութեան սերմեր. թէ «400 անձինքէ բաղկացեալ Ընկերութիւն»ը (ինք այդպէս կ'անուանէ զայն) է արդիւնք միսիոնարական գործունէութեան Բողոքականք ընդհանրապէս սա թիւը համոզումը կը տածեն թէ Աւետարանի սիրահար լինելու, եւ, աշխարհական լինելով հանդերձ, նորա փրկարար սկզբանց տարածման աշխատելու միակ պայմանն Բողոքական լինելն է: Այդ համոզումը տածելու համար պարտի ոք մոռանալ մեր դարաւոր պատմութիւնը եւ արդի կրօնական մատենագրութիւնը որք իբրեւ կենդանի վկայք կը կենան հոգեկեղծ համար Հայաստանեայց եկեղեցւոյ իսկական ոգին: Սմբողջ Հայութեան պարծանքը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայրն մեր պարզ աշխարհական մէք, երբ դառաջինն իւր երկնազդեցիկ եւ հոգեւունչ քարոզներով կը յուզէր հաղարներու սիրտն, եւ ծարաւի անապատը կ'ողողէր Աւետարանական ճամարութեանց անձրեւով: Ո՞չ միայն աշխարհական, այլ նաեւ կ'էր մէք սրբուհին Նունէ՝ որ վրաց աշխարհին առաջնորդին կը հանդիսանայր: Վարդան, այլ եւ այլ դասէ կղերականաց խմբի մ'առջեւ կը քարոզէր իւր ոգեւորիչ շեշտերով: Դեռ այսօր, որպէս ի հնումն, ընդհանուր ժողովներու մէջ, քովքովի նստած են կղերն ու աշխարհական: Այլուր կրօն եւ Աւետարան կղերին ստացուածքն են, բայց մեր մայրենի եւ կեղեցւոյն մէջ չիք այդ մահաբեր խտր. հոն կղերն ու ժողովուրդ մի եւ նոյն մարմնոյ անդամքն են. ոչ մին գլուխ եւ միւսն ոտք, այլ ամէնքն անդամք են մի միայն գլխոյն, Քրիստոսի:

Մեր եկեղեցւոյն կ'արտօնէ զհաւատացեալս ոչ միայն ընթերցուլ Աւետարանը այլ նաեւ բանիւ եւ գրով քարոզել նորա հոգեկեցոյց եւ երկնային ճամարութիւնները: Զայս կ'ըսեմ ոչ եթէ յանձնէ ինչ հնարելով, այլ եւ կեղեցւոյ իշխանութեան կողմէն զանազան անգամներ հրատարակուած դրքերէն քաղելով: Նորընտիր Սրբազան Պատրիարք Հօր թարգմանած Վարդապետութեան մէջ կը կարդամք հետեւեալ ուշագրաւ տողերն. «Փրկիչը իւր սորվեցուցած աղօթքով կ'ուզէ միշտ մեզի յիշեցունել թէ պարտական ենք ջանք ընելու որ Աստուծոյ թագաւորութիւնը տարածուի աշխարհի վրայ, ճշմարտութիւնը արարածուի աշխարհի վրայ, ճշմարտութիւնը արարածուի աշխարհի վրայ, ճշմարտութիւնը արարածուի աշխարհի վրայ»:

որ միայն է աւանդաբոլ ճամարութեան» (Տես էջ 238): Մի եւ նոյն ճամարութիւնը գրեթէ մի եւ նոյն բառերով կը կրկնէ Նար-Պէյ Սրբազան իւր հանրածանօթ կրթական Քրիստոնէականի մէջ: «Ուստի երբ կը խնդրեմք «Եկեղեցի արդարեւ ինչ» պարտիմք յիշել որ պարտական եմք ջանալ որ Աստուծոյ թագաւորութիւնը տարածուի աշխարհի վրայ, արդարեւ ճշմարտութիւնը, եւ մարդոց ճանչցունելով զեկեղեցին Քրիստոսի, որ աւանդապահն է աստուածայայտ ճամարութեան» (Տես էջ 346): Մեք իսեղեկ Սրբազան եւս նոյն սկզբունքը կը հռչակէ իւր եկեղեցական Պատմութեան մէջ: «Գաղիկ մի փոքրիկ օրինակ է, որ եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր դաւակ, հովիւ եւ հովուհի, իշխան եւ շինական պարտաւոր է, իբրեւ առաջին եւ նուիրական պարտք, քաջ իմանալ իւր եկեղեցւոյ վարդապետութիւնն ու դաւանանքն եւ ամէն պատահման մէջ պատրաստ գտնուիլ պաշտպանելու: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հոգին այս պարտքը միայն եկեղեցականաց վրայ չգնէր, այլ իւր ամէն որդւոց. կարող է պատահիլ որ եկեղեցականը տկարանայ ինչպէս Յակոբ վարդապետը, եւ աշխարհականը կարող է արիւնք եւ պաշտպանել, ինչպէս Գաղիկ: Եկեղեցւոյ անարատութիւնն ու անկասկածութիւնը եւ Քրիստոնէական ճամարութիւններն պաշտպանելու համար՝ ամէն հասարակական պարտք ունին: Այս է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ առաւելական եւ հանրական սկզբունքը»:

Ահաւասիկ այդ ոգւոյն ներշնչմամբն եղած է մեր Ընկերութեան հաստատութիւնն: Եթէ Բողոքականք ոմանք կը կարծեն թէ Բողոքականութիւնն այդ Ընկերութեան ներկատմամբ կատարած է մօր մը կամ դայեակի մը գործը, չարաչար կը սխալին: Այս երկրորդ անգամն է որ նոքա հրապարակաւ կը նկատեն սոյն գործ իրենց սիրելի տեսակէտէն, եւ, միսիոնարութեան փառքին համար, ի տարապարտուց, կասկածելի ընել կը նկրտին զմեզ, զմեզ՝ որ յոյժ հեռի եմք իրենց ձգտմանց համապատասխանելէ: Այո՛, մեք սրտագին կը փափաքինք բարեկարգութեան. բայց այնպիսի բարեկարգութեան մը՝ որ ամբողջապէս հոգեւոր է: Ո եւ է եւ կեղեցւոյ մէջ, երբ կը պակսի մեծագոյն բանն — հոգեւոր կեանքը, — ամէն բարեկարգութիւն անբարեկարգութիւն է: Եւ, մինչդեռ սրտերը սեղան չեն իջեցուն, ի դուր կը զարդարեն կամ կը մերկացունեն մարդիկ նիւթական: Ահա՛ բարեկարգութիւնն, առարկայն մեր ջանից, աղօթից եւ արտաստուաց. ահա՛ նպատակակէտն մեր ուղղութեան եւ ձգտման:

Գալով մեր Ընկերութեան ծագման՝ արդէն 13-20 տարիներ առաջ Անձնուէր Ընկերութեան լսարանին մէջ կը քարոզէին Համբիկեան, Արքարեան եւ այլ դասաւորք, եւ Լուսաբեր Ընկերութեան սկզբնական նպատակն եղած էր տարածել Աւետարանի ոգին եւ գիտութիւնը: Եւ ահա կը հասնէր Պոլսեցի երկրաստորդ մը, Յակոբ՝ որ վառուած Աւետարանի սիրով, բոց մը կը ծաւալէր քաղաքիս մէջ, եւ, հետզհետէ գործը կանոնաւորութիւն առնուով, կը հասնէր այժմու վիճակին: Այս գործին ծագմանն եւ յարատեւութեանն համար ոչ մի միսիոնար եւ ոչ մի քարոզիչ բան մ'ըրած չեն: Գտնուած են սակայն միսիոնարներ, քարոզիչներ որ ջանալով ջանացած են տալ այս շարժման իրենց գաղափարաց նպաստաւոր ուղղութիւն մը, եւ, դժբաղդաբար, համարձակած

են զմեզ հրաւիրել իրենց փարախը, որպէս թէ մեք, մեր մայրենի եկեղեցւոյն մէջ մնալով, մեր փրկութիւնը կամ ժողովին ապագայն անստուգութեան, չըսեմ կորստեան, կը մատնէինք:

Ահա այս իսկ է ճամարութիւնն՝ զոր ստիպուած եմք այս անգամ հրապարակի վրայ դնել, եւ յորդորել մեր Բողոքական եղբայրները՝ որ այլ եւս, առանց լուրջ քնննութեան զգուշանան նմանօրինակ հրատարակութիւնէ:

Սերաստիա
7/19 Դեկտ. 1888

ՄԱՆՈՒԿ ՆԱՐԷՍԵԱՆ

Անօգուտ է վիճաբանիլ սա խնդրոյ վրայ թէ Սերաստիոյ Լուսաւորչականաց մէջ եւրեցած շարժումը, որ վերոյնդեալ նամակին մէջ կը յիշուի, Բողոքական միսիոնարաց ազդեցութեան կրնայ վերագրուիլ կամ ոչ: Ազդեցութեան հոսանքները միշտ չեն ընթանար բաց դեմին վրայ, ուր նոցա ուղղութիւն կրնայ որոշակի նշմարուիլ: Զճմարիտ է թէ շատ անգամ տեղի ունեցած են շարժումներ որոց սկզբնապատճառին ինչ լինելը ոչ ոք կարող եղած է գիտնալ: Միսիոնարաց բացած դպրոցները յաճախ շարժած են Լուսաւորչական բարեկամներ որ իրենք եւս բանան դպրոցներ, եւ Սուրբ Գրոց ուսման փափաքը բազմիցս Բողոքական հասարակութեանն ծագում առնուով տարածուած է ուրիշ հասարակութեանց մէջ: Թէ Սերաստիոյ մասին ճամարիտ է այս կամ ոչ թերեւս ոչ ոք կարող է ըսել: Ստուգիւ սա չափը ճամարիտ է թէ Սերաստիոյ միսիոնարք եւ Բողոքական եղբայրք չունին ու եւ կապակցութիւն յիշալ ընկերութեան հետ: Մեզ ուրախութիւն պատճառող բանն այն է թէ այսպիսի ընկերութիւն մը գոյութիւն ունի եւ թէ այնչափ անձինք կը հաւաքուին ի մի վայր քարոզութեան ունկնդրելու եւ Սուրբ Գրքն ուսանելու համար: Թէ այս շարժում միսիոնարական աշխատութեան մի անուղղակի արդիւնքն է կամ ոչ խնդիր մ'է որ բաղդատաբար զուրկ է կարեւորութեանէ:

(Խմբ. Աւետ.)

ԱԶԴԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԻՆ ԱՂԵՔԱՆԴՐԻ

Ի ձեռքով ԷՊՈՍԵ

Թարգմանեց

Ե. Հ. ՃԵՃԻՉԵԱՆ

Սոյն յոյժ հետաքրքրական եւ հրահանգիչ ընտիր թարգմանութիւնն որ արդէն հրատարակուած է մաս առ մաս Բիւրաւի մէջ, այժմ եղած է առանձին գրքոյկ մը որ երեք հարիւրէն աւելի երեսներէ կը բաղկանայ: Գլխին Յ դահեկան: Շատ գնողներու համար գոհացուցիչ զեղչ կը լինի:

Կը գտնուի ամէն Հայ դրամաւաճառներու քով, նաեւ ջրամաճառ Պողոս եւ Յակոբ աղաներու խանութներն, ի Պահճէ Գալուս, կամուրջին գլուխը:

Երկրաստորդաց աղօթքի ժողովները վաղը տեղի պիտի ունենան հետագայ տեղերը.

1. Կէտիք Փաշա Միսիա Նիւէյին տունը, ժամը 9ին ըստ Թուրքաց:

3. Իւսկիւտարի մատարան մէջ ժամը 9ին, ըստ Թուրքաց: Աղօթքի նիւթն է. Սաղմ. Ի. 3-4:

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յունիւ. 14 ըստ Յուն. և Յունիւ. 26 ըստ Լատ. 1889

ՆԱՄԱԿ ՄՐ. ՍԹԵՆԼԻԻ

ՄՐ. Սթենլիի առ թիւիւ-թիւ ուղղած հետագայ նամակը Պիտերսբուրգի շրջանի իշխանութիւնը, եւ Պրոսպեկտ հասած է անցեալ շաբաթ:

«Պրոսպեկտ (Մուրէնի), Օգոստ. 17, Առ Շէյխ Համիտ Պէն Մուհամմէտ (որ յետագայ ծանօթ է թիւիւ-թիւ անուամբ) իւր հաւատարիմ բարեկամէն, Հէնրի Սթենլիին:

Շատ բարեկներ քեզի: Կը յուսամ թէ ինձի պէս առողջ ես, եւ թէ առողջութիւնդ չէ խանգարուած իմ Բոնկոյէ մեկնելէս ի վեր: Բեզի ըսելու շատ բաներ ունիմ, բայց շատ օրեր չանցած կը յուսամ տեսնել զքեզ դէմ առ դէմ: Այս առաւօտ հոս հասայ հետս ունենալով 130 վանկլաններ, 3 ղինուորներ, եւ 66 բնիկներ որք էմին Փաշայի կը վերաբերին: Ութսուն երկու օրէ ի վեր մեկնած ենք էմին Փաշայէ՝ որ Նիւնուա լճին եւ զերքը կը գտնուէր: Ծամբայն կորուսինք միայն երեք մարդիկ, որոց երկուքը խեղդուեցան, եւ երրորդը փախաւ: Գտայ փնտռած սպիտակ մարդիկս: Էմին Փաշա շատ առողջ է, եւ միւս սպիտակամորթը, Գազաթի, եւս առողջ է: Էմին Փաշա ունի մեծ քանակութեամբ զիւղեր, նաեւ հաղարուոր արջառներ, ոչխարներ, այծեր, հաւեր եւ ամէն տեսակ ուտելիք: Էմին Փաշա բարի եւ քաղցրաբարոյ անձ մ'է: Մեր բոլոր սպիտակ եւ սև մարդոց խել մը բաներ տուաւ, վերջին ծայր առատաձեռնութեամբ: Էմին Փաշայի ղինուորը օրհնեցին մեր սեւերն այսչափ հեռու տեղերէ դառնալ իրենց ճամբայ ցուցնելուն համար, եւ անոնցմէ շատերը յօժար էին խելոյն ինձ հետեւիլ եւ հեռանալ այդ երկրէն: Սակայն խնդրեցի որ քանի մը ամիս սպասեն, մինչեւ որ կարենամ երթալ եւ բերել Նամպուկա թողած մարդիկս եւ ապրանքներս, եւ նորա աղօթեցին որ Աստուած ինձ գործութիւն չնորհէ ի գլուխ հանելու իմ գործս: Իցի՛վ թէ նոցա աղօթքը լսելի լինէր: Եւ արդ, բարեկամ, ինչ է քու որոշումդ: Այդ ճամբէն երկիցս անցած ենք: Գիտեմք թէ ո՛ր մասը լաւ է եւ ո՛ր մասը յոռի, թէ ո՛ր առատ պաշար կայ եւ ո՛ր չկայ, ո՛ր են բանակեալները, եւ ո՛ր քնանալու ու հանգչելու ենք: Կը սպասեմ քու որոշմանդ: Եթէ ինձ ընկերանաս, բարի: Եթէ չընկերանաս, դարձեալ բարի: Խնդրեմ քու դատողութեանդ կը յանձնեմ: Հոս 10 օր պիտի սպասեմ, եւ այնուհետեւ յամբար բար յառաջ պիտի երթամ: Այս տեղէն պիտի երթամ մեծ կղզի մը, որ ասկէ երկու ժամուան ճամբայ է, եւ այդ տեղէն վեր շատ տուններ, եւ առատ ուտելիք կան մեր մարդոց համար: Ինչ որ ալ ըլլայ քու որոշումդ, սիրով պիտի լսեմ զայն: Վասն որոյ եթէ ինձ պիտի ընկերանաս, չուտով եկուր, քանզի այս օրէն հաշուելով՝ 11րդ օրուան առաւօտուն ճամբայ պիտի ելնեմ: Բոլոր իմ սպիտակ մարդիկս առողջ են, բայց անոնց ոչ մին ինձ պիտի ընկերանայ, ի բաց առեալ Ուիլիսը, որ իմ հետս է:

Սթենլի

Այս նամակը որ սուրհանդակի մը ձեռամբ բերուած է Սթենլիի Զրվէթ կոչուած տեղը, ՄՐ. Սթենլիի միակ նամակն է որ հասած է ծովեզրը: Սուրհանդակին բերած ուրիշ նամակները կը մնան Սթենլիի Զրվէթը, եւ Եւ-

րոպա կրնան հասնիլ երկու կամ երեք ամիսէն:

Սըր Ֆ. Տ. Ուիլիսըն եւս Բոնկոյէ ընդունած է նամակ մը, որմէ կը տեղեկանայ թէ թիւիւ-թիւ չէ ընկերացած ՄՐ. Սթենլիի: Սըր Ֆ. Տ. Ուիլիսըն Սթենլիի մէջ գրուած թիւն մը հրատարակելով կարծիք կը յայտնէ թէ ՄՐ. Սթենլի երկրորդ անգամ հասած է էմին Փաշայի քով Նոյեմբեր ամսոյ կիսուն, եւ թէ ի վերադարձին, խռովեալ դաւաճներու մէջէն արագաբար յառաջ պիտի խաղար դէպ ի Մալալա, ուր պաշարներով լի մեծ մթերանոց մը պատրաստ է իրեն համար: Անտի ՄՐ. Սթենլի պիտի ուղեւորի դէպ ի ծովեզրը: Սըր Ֆ. Տ. Ուիլիսընի կարծեօք ամբողջ ուղեւորութիւնը պիտի տեւէ վեցէն մինչեւ տասն ամիս:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ըստ առաջարկութեան Պիտերսբուրգի իշխանի, Վիլիսըն կայսր հրամայեց որ Բրոք. Կէֆքէնի դէմ ուղղեալ ամբաստանագրոյն օրինակը, եւ այդ խնդրոյն վերաբերեալ ուրիշ կարեւոր պաշտօնագրեր հրատարակուին պաշտօնական թերթին մէջ: Ամբաստանագիրը կը յայտարարէ թէ Յիւսէֆիք Կայսեր օրագիրը հրատարակելով, Բրոք. Կէֆքէնի նպատակն էր ոչ միայն պատուել հանգուցեալ Կայսրը, այլ նաեւ պարսաւել իշխան-Նախարարապետը եւ նորա աշխարհավարութիւնը: ամբաստանագիրը կը յարէ նաեւ թէ Բրոք. Կէֆքէն, իբրեւ իրաւագիրութեան ուսուցիչ, չէր կրնար չգիտնալ թէ օրագրոյն հրատարակումը դաւաճանութիւն մ'էր Պետութեան դէմ: Ամբաստանագրոյն ամենէն հետաքրքրաշարժ մասն է այն յորում կը ցուցուի թէ Յիւսէֆիք Կայսեր երկու հաշակաւոր յայտարարութիւնները, որոց մին ուղղեալ էր առ Պիտերսբուրգի իշխան եւ միւսն առ Գերման ժողովուրդն, խմբագրուած էին Բրոք. Կէֆքէնի ձեռամբ՝ ըստ հրահանգաց Յիւսէֆիք Կայսեր, որ յայնժամ դեռ գահաժառանգ իշխան էր: Այդ յայտարարութիւնը պատրաստուած էին 1885ին, երբ ծերունի Վիլիսըն Ա. Կայսրը պահ մը մարած ինկած էր, եւ երբ կը կարծուէր թէ իւր որդին կրնար անմիջապէս կոչուիլ ի գահ: Թայ՛ա կ'ըսէ. Առ հասարակ կ'ընդունուի թէ հանգուցեալ Կայսեր օրագրէն հատուածներ հրատարակելով՝ Բրոք. Կէֆքէն անխոհեմութիւն եւ անմտութիւն ցոյց տուաւ, եւ թէ Յիւսէֆիք Կայսեր յիշատակին եւ նորա վերաբերեցոյ համար լաւ եւս էր որ օրագրէն առնուած այդ հատուածներ այրուէին:

Սակայն ինչ է պատճառը որ, դերագոյն ատենանը զԲրոք. Կէֆքէն անպարտ արձակելէն յետոյ, Պիտերսբուրգի իշխան փախաբեցաւ հրատարակութեան տալ սոյն ամբաստանագիրը: Այս հրատարակութիւն առ հասարակ կը համարուի իբրեւ միջոց մը որով Պիտերսբուրգի իշխան հասարակաց կարծեաց դատաստանին կը յանձնէ վերաքննել դերագոյն ատենանին վճիռը: Կէֆքէնի դատաստանին, որպէս նաեւ Սըր Բ. Մորիլըրի վրայ եղած ամբաստանութեան անյաջողութիւնը, արատ բերած է իշխան-Նախարարապետին ճարտարմտութեան վրայ, եւ նա կը ջանայ վերահաստատել իւր համբաւը այս հրատարակութեամբ: Թայ՛ա կ'ըսէ թէ Պիտերսբուրգի իշխանի թերութիւնն այն է որ չունի բաւական հպարտութիւն: Իշխան-Նախարարապետը պէտք էր արհամարհանօք նայէր Բրոք. Կէֆքէնի նման անձի մը քննադատութեանը վրայ, սակայն փոխանակ այդպէս

ընելու, սաստկապէս կը զայրանայ: Սթենլիի կ'ըսէ թէ Պիտերսբուրգի իշխան բոլոր իւր ոյժովը կը զարնէ Տր. Կէֆքէնի եւ Սըր Բ. Մորիլըրի, եւ սակայն կը յաջողի միայն օգը ձեռնելու, եւ լցունելու զԵրոպա իւր բարկութեան արտայայտութեամբը:

—Հետի Մեծ Դուքսը եւ նորա երէց որդին, որ դքսութեան ժառանգն է, վաղը Պիտերսբուրգի մէջ ներկայ պիտի լինին Վիլիսըն Կայսեր ծննդեան տարեդարձին առթիւ կատարուած հանդէսներուն, եւ անմիջապէս յետոյ պիտի ուղեւորին ի Սթ. Բեդլարպուրկ: Ոմանք կը կարծեն թէ այս այցելութեան նպատակն է կարգադրութիւններ ընել ի մասին Ռուսիոյ Գահաժառանգ Զարեւիչին նըշանախօսութեան: Հետի Մեծ Դուքսին դքստեր հետ: Սակայն Մոնթենեկրոյի իշխանին երկու դստերը եւս գացած են Սթ. Բեդլարպուրկ: Երկու իշխանուհիք իրենց Վիլիսընի անցած միջոցին մեծ պատիւներ ընդունեցին, եւ հրաւիրուեցան ճաշելու Աւստրիոյ Կայսեր ու Կայսրուհեոյն հետ: Նոցա ի Սթ. Բեդլարպուրկ ուղեւորութիւնը բնականաբար կարծել տուած է թէ անոնցմէ մին պիտի նշանուի Զարեւիչին հետ:

—Յունիւ. 14ին Երկուշաբթի օր Գերմանիոյ Կայսրը իբրեւ Թագաւոր Բրոսիոյ բացաւ Բրոսիական Խորհրդարանը: Իւր բանախօսութեան մէջ Կայսրը մեծաւ մասամբ խօսեցաւ երմտական խնդիրներու եւ ուրիշ գործերու վրայ, որք պիտի ներկայանան Խորհրդարանին: Նորին Վեհափառութիւն յոյս յայտնեց թէ խաղաղութիւնը պիտի պահպանուի, եւ այս մասին իւր խօսքեր աւելի մեծ վստահութիւն կը ներշնչէին քան իւր Նոյեմբերի մէջ արտասանած խօսքերը:

—Վաղը տեղի պիտի ունենայ Սենի գաւառին ընտրութիւնը: Զօր. Պուլանտէի ընտրուելուն հաւանականութիւնը չէ այնչափ մեծ որչափ էր անցեալ շաբաթ, վասն զի կը կարծուի թէ Արքայականաց մի մեծ մասը նմա քուէ պիտի չտայ: Մ. Յիւրքէ իւր բոլոր ճիգը կը թափէ ոյժ տալու Կառավարական ընտրելոյն: Նախարարապետը յաջողած է քուէարկել տալ որոշմագիր մը, որ ներու կը չնորհէ խաղախեալ ըմպելիներ վաճառելուն համար տուգանաց դատապարտուած զինեւաճառներու, եւ այս միջոցաւ կառավարութիւնը հաւանականաբար պիտի շահի նոցա քուէները: Կ'ըսուի թէ Մ. Յիւրքէ համոզած է Նախագահ Գարնոյ ստորագրել հրամանագիր մը, որ կ'արտօնէ Օմալի Դուքսին ի Գաղիա վերադարձը, եւ այս տնօրինութեան չնորհիւ Արքայականը հաւանականաբար պիտի համոզուին քուէ չտալ Զօր. Պուլանտէի:

—Անցեալ շաբաթ Ուրբաթ օր Փէքինի Կայսերական պալատան մէկ մասը հոյ ճարակ եղաւ: Մեծագումար դրամ կը ծախսուի ի պատրաստութիւն Զինաստանի դեռապի Կայսեր ամուսնութեան: Միջոցներ ձեռք առնուելու վրայ են մինչեւ ի Թոնկ-Չու երկարելու համար Թիէն-Չինի երկաթուղին որ այժմ Զինաստանի մէջ շահագործեալ միակ երկաթուղին է:

—Յունիւ. 13ին Կիրակի օր Սրաք յարձակելով Ափրիկէի արեւելեան եզերքին վըրայ Տար-էս-Սէլամէ 15 մղոն դէպ արեւմուտք գտնուող Գերման միսիոնարաց կայանին վրայ, կործանեցին դայն: Ութ միսիոնարներ սպաննուեցին: Երկու օր առաջ Սրաք յարձակած էին Տար-էս-Սէլամի վրայ, սակայն ետ մղուած էին մեծ կորուստով: Տեղակալ Վիլամս, որ էմին Փաշայի աղաւտ-

ման համար կազմուած մարմնոյն պետք պիտի լինէր, ի մօտոյ պիտի ուղեւորի Արեւելեան Ափրիկէ՝ անդ գտնուած Գերման զօրաց հրամանատարութիւնը ստանձնելու համար։ Տեղակալ Վիսման այժմ ընտրելու վրայ է այն սպայներն որք պիտի ընկերանան իրեն։

— Գերմանիոյ դատական Նախարար Տր. Ֆոն Ֆրիտպրոկ հրաժարած է իւր պաշտօնէն, եւ Վիլհէլմ Կայսր ընդունած է նորա հրաժարական։ Տր. Ֆոն Ֆրիտպրոկ իւր հրաժարման իբրեւ պատճառ յառաջ կը բերէ իւր ծերութիւնը եւ վատառողջութիւնը, բայց կը կարծուի թէ Բրոք. Կէֆքէնի խնդիրը կապակցութիւն ունի այս հրաժարականին հետ։

— Պուլկարիոյ նախկին իշխանը, Պաթէմ պէրկեան Աղեքսանդր, անցեալ շաբթու Վիեննա դնաց Աւստրիոյ Կայսեր շնորհակալութիւն յայտնելու համար իւր հօր, հանգուցեալ Աղեքսանդր իշխանին, մահուան առթիւ նորա արտայայտած ցաւակցական ջերմ ըզգացմանց համար։ Աղեքսանդր իշխան նաեւ Ֆրանսիոյ Եղեգի Կայսեր յանձնեց իւր հօր ունեցած Աւստրիական պատուանշանները։ Իշխանը ներկայանալով Կայսեր՝ նորա հետ խօսակցեցաւ իբրեւ երեք քառորդ ժամ, եւ երեկոյին ճաշեց գահաժառանգ իշխանին հետ։ Ի մէջ այլ այցելութեանց Աղեքսանդր իշխան այցելութիւն մը տուաւ Ֆէրդինանտ իշխանին եղբոր, Գոպուրկեան Ֆրիլիք Իշխանին։

— Անցեալ շաբթու Կիրակի օր Հոլանտայի Թագաւորը կաթուածահար ըլլալով՝ պահ մը անզգայ մնաց, եւ այդ հարուածէն սթափելէն յետոյ կը տառապէր ուղեղի բորբոքումէ։ Բոլոր եկեղեցեաց մէջ աղօթքներ մատուցուեցան Թագաւորին ապաքինութեան համար, եւ այնպէս կը կարծուէր թէ նորա վերջին ժամը մօտ էր։ Շաբթուան միջոցին նորա կացութիւն մերթ կը բարւոյնէր ու մերթ կը ծանրանար, եւ Ուրբաթ գիշեր այնչափ աղէկ էր նա որ սակաւ ինչ կը յուսացուէր որ ապաքինի։ Բժիշկները կ'ըսեն թէ եթէ Նորին Վեհափառութիւն չունենար երկաթեայ կազմութիւն մը, ի վաղուց զոհ գացած կ'ըլլար այն հիւանդութեան, որմէ կը տառապի։

— Պիզմարը իշխան ներկայ էր Բայխոթակի այն գումարման որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու Երեքշաբթիօր։ Իշխան Նախարարակետը չաքտասանեց ո եւ է երկար ճառ, այլ քանիցս ոտք ելաւ, իւրաքանչիւր անգամուն միայն մի քանի բառէ խօսելով։ Վիճաբանութեան միջոցին ուշագրաւ էին այն կծու խօսքեր որք փոխանակուեցան Պիզմարը իշխանի եւ ընդդիմադիր կուսակցութեան պետերուն՝ Բիլթէրի եւ Պամպերկէրի միջեւ։ Պիզմարը իշխան զՄ. Բիլթէր ներկայացուց իբրեւ «Գերման Ռամկապետականաց պարագլուխը որ կը կառավարուի երկու զիւական զօրութիւններէ, մեծ սէրէ մը առ հայրենիս, եւ մեծազոյն ատելութենէ մը առ Նախարարակետն»։ Մ. Պամպերկէն ըսաւ թէ Պիզմարը իշխանի իւր անձին նկատմամբ ըսած խօսքերը համեստութեան սահմանէն կ'անցնին։ Նախագահն ի կարգ հրաւիրեց զՄ. Պամպերկէն նորա այս խօսքին համար, բայց սա իւր տեղը նստաւ յայտարարելով թէ իւր երկարամնայ փորձառութեան մէջ առաջին անգամն էր որ Պիզմարը իշխանին արտասանածին նման խօսքեր չէին պարսաւուեր նախագահին կողմէ։ Կը սպասուի որ իշխան-Նախարարակետը աւելի երկար խօսի Արեւելեան Ափրիկէի խնդրոյն վրայ։

— Թոնքինէ քաշուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Գաղիական զօրքերը սաստիկ կռուէ մը յետոյ գրաւեր են զՇոմա, ծովասպառակաց կեդրոնավայրը։ Գաղիացեաց կորուստն է 13 մեռեալ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուլաքինի բերդերուն շինութիւնը փութով յառաջ կը տարուին, եւ միոյն շինութիւնը գրեթէ աւարտած է։ Շրջակայները գտնուող ցեղերէն շատեր կու գան ի Սուլաքին եւ կը բերեն արջառներ ու այլ պաշարներ։ Գրեթէ ամէն օր ապստամբներէն դասալիքներ կը հասնին։ Ապստամբաց հեծելազօրքէն ոմանք գրեթէ ամէն օր յերեւան կու գան, բայց ամրութեանց շատ չեն մօտենար։ Սուրհանդակ մը յաջողած է խարթումէ գալ ի Սուլաքին իւր հետ բերելով նամակ մը, զոր կտաւ ի նեղ շերտի մը վրայ գրած էր Մէհտիականաց ձեռք գրի ինկող Եւրոպացիներէն մին։ Այդ նամակ կը հաստատէ Լիւվիթըն Փաշայի մահուան լուրը, եւ կը ծանուցանէ թէ Սլաթին Պէյ ու Եւրոպացի ուրիշ գերիներ առողջ են։

— Բ. Դուռը առաջարկեր է Պուլկար Կառավարութեան՝ երկաթուղեաց միացման կայարան հաստատել յիշդիման։ Պուլկար Կառավարութիւնը ի սկզբան առաջարկած էր զայս, սակայն Բ. Դուռը մերժած էր։ Մ. Վուլքովիչ սոյն առաջարկը հաղորդած է ի Սոֆիա։

— Բ. Դրան կողմէ կարգուած մասնաւոր յանձնաժողովը, որ յետ քննութեան յոյժ ընտիր գտած էր Այտընի երկաթուղոյն մինչեւ Էօսէմիշ երկարող ճիւղը, նոյնպէս լաւ վիճակի մէջ գտած է երկաթուղոյ այն ճիւղը, որ Սէրայքէօյէ կ'երկարի դէպ ի Տիւնէր։ Այս նոր շինուած մասը 48 քիլոմէր երկայնութիւն ունի, եւ կ'երկարի մինչեւ Գըզըլ Բէքլիք։ Այս ճիւղին վրայ երթեւեկութիւնը պիտի սկսին Յունուարի վերջերը։

— Լէվանի Հէրալտի մի թղթակիցը կը տեղեկագրէ որ թէպէտ Զմիւռնիոյ նահանգին մէջ դեռ մինչեւ այս տարի կը նշմարուէին 1887ի երաշտութեան հետեւանքները, այսու հանդերձ առեւտուրները գոհացուցիչ վիճակ մը ունեցած են, մասնաւորապէս վերջին կիսուն մէջ։ Մաքսատան հասոյթը սոյն վեցամեկնի մէջ Այտընի երկաթուղոյն հասոյթը եղած է 6,270 ոսկի, եւ Գաստապայի երկաթուղոյնը՝ 3,570 ոսկի, մինչ 1887 տարւոյն նոյն ամսոց մէջ Այտընի երկաթուղոյն հասոյթը եղած էր 2,970 ոսկի, եւ Գաստապայի երկաթուղոյնը՝ 2,527 ոսկի։ Զմիւռնիոյ մօտերը փոխութեա կոչուած տեղը գրտնուած ճահիճները ցամքեցուելու վրայ են, եւ ի մօտոյ մշակութեան յարմար պիտի ըլլան։

— Շէյխ-Իւլ-Իսլամ, Բարձր. Ահմէտ Էօսաէֆէնտի, յետ երկարատեւ հիւանդութեան մեռաւ անցեալ շաբթու Հինգշաբթի գիշեր, եւ յաջորդ օրը թաղուեցաւ յէյուպ։ Վեհ. Սուլթանը հրամայած է մասնաւոր դամբարան մը կառուցանել իւր հաւատարիմ պաշտօնէին գերեզմանին վրայ։ Նորին Վեհափառութիւն հրամայած է որ իւր անձնական գանձէն հողացուին յուղարկուորութեան եւ դամբարանին կառուցման համար հորկ եղած ծախքերը։ Հանգուցեալը 77 տարեկան էր, եւ քաջ հմուտութիւն ունէր կրօնական խնդրոց։ Կրօնական պաշտօնէութեան ամէն

աստիճաններէն անցած էր, եւ մի քանի գաւառներու մէջ պաշտօն վարած էր իբրեւ դատաւոր։ Վարած էր նաեւ Մեծ Դատաւորի պաշտօնն ի Մէքքէ։

Վեհ. Սուլթանը Կայսերական Իւսթիքով Շէյխ-Իւլ-Իսլամ անուանած է Պոտրուֆի Էօմէր Լութֆի Էֆէնտի։ Նորին Բարձրութիւն անցեալ շաբթու Ուրբաթ օր սովորական արարողութեամբք հաստատուեցաւ իւր նոր պաշտօնին մէջ։ Նորընտիր Շէյխ-Իւլ-Իսլամը իւր ընակութիւն հաստատած է Սուլթան Պայազիարի կողմը, եւ Վեհ. Սուլթանէն ընդունած է առաջին կարգի Օսմանիէ պատուանշան։

— Անցեալ Շաբթ օր մահաբեր արկած մը տեղի ունեցաւ ի Գասըմ Փաշա։ Իբր 60 կանայք, որոց հետ կային նաեւ խել մը տղաքներ, այցելութեան գացած էին կնոջ մը տունը՝ շնորհաւորելու համար մահկան մը ծնունդը, եւ ահա յանկարծ սենեկին տախտակամածը փլաւ, եւ բոլոր հոն գտնուողք ինկան վար գաւիթը։ Կին մը իսկոյն սպաննուեցաւ, եւ չորս ուրիշ կանայք յետոյ մեռան իրենց ընդունած վէրքերէն։ Խել մը ուրիշ կիներ եւս՝ առաւել կամ նուազ վերաւորուեցան, բայց կ'ըսուի թէ նոքա ամէնքը պիտի կրնան ապաքինիլ։ Նմանօրինակ արկած մը պատահեցաւ Պոլսոյ կողմը սրճարանի մը մէջ, սակայն բոլոր վար ինկողք հանուեցան փլատակաց ներքեւէն, եւ անոնցմէ ոչ մին ծանրապէս վերաւորուած էր։

— Կայսերական Կառավարութեան կողմէ կարգուած մասնաւոր յանձնաժողովը մերժած է այն ծրագիր, որով կ'առաջարկուէր երկաթուղի մը շինել Սէլանիկի գծին վրայ Կրասոքոյ կոչուած կայարանէն մինչեւ Մանասթըր եւ անտի մինչեւ Սէրֆիշէ որ մերձ է Յունական սահմանագիծոյն։ Մտաւորապէս թերթերէն ոմանք կ'ըսեն թէ այս ծրագիր մերժուած է ռազմագիտական պատճառներով, մինչ այլ կը յայտարարեն թէ սոյն առաջարկ մերժուած է յաւէտ առեւտրական պատճառներով, վասն զի, կ'ըսեն, յանձնաժողովը տեսաւ թէ այսպիսի գիծ մը պիտի քնատէ Սէլանիկի, պատճառ լինելով որ այդ քաղաքին առեւտրական գործողութեանց մի մեծ մասը փոխադրուի Սթէնք։ Թաքէ կը տեղեկանայ թէ Կայսերական Կառավարութիւնը կը խորհի երկաթուղի մը շինել Կրասոքոյէ ի Մանասթըր եւ Օհէրի (կարծեմք թէ Օլսրիտա լինելու է այս), եւ անտի մինչեւ Աղրիական ծովուն եղերքը։

— Վիէնայէ առ Ժաքսէլ Գէպ քաշուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ծանր անկարգութիւնք տեղի կ'ունենան ի Պուլկարիա։ Ի Թըրնովա եւ ուրիշ քաղաքաց մէջ բուռն յայտարարութիւններ եղեր են, յորս Ֆէրտինանտ իշխան ներկայացուեր է իբրեւ Օրթոտոքս եկեղեցւոյն թշնամին։ Սոֆիայէ քաշուած հեռագիր մը կը հերքէ զայս լուր։

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ			
Յունուար 14/26, 1889			
Գոնստիտէ	46 30	Բուլ. բաժին 48 25	
Պարտուց Յարդարման Թղթադրամ (Թասֆէյէ Ի Տիւյուն Գայմէսի)	40 20	Ներքին ֆոխաւ.	43 5
ԴՐԱՄՔ, Օսմ. լիւան 100է			
Մէհիտէյէ	108 34	Բուլիոյ բուլ	94
Մէթալիք	402	Նաբոլէոն	87 25
Պէշիք	403 30	Գրեմից	54 40
Ալթըլք	403 20	Անգլ. լիւր	440 33
Մանէթ Թղթդրամ 8 50			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ԵԱԿՈՒ ՊՈՅԱՆԵՆ
Ֆիհհանգըլար Էօգուլը, Ամերիկացի խաճ